

شور

اوپنچی پیل

عدد ۱۲ * سنه ۱۹۱۰

۱۲

مصری رضاء الدین بن فصر الدین =
ناشری م. شاکر م. ذاکر رامیفلر

مندرجہ سی :

مدحت پاشا.

مدحت پاشا دن سلطان قورفا.
حکمره پیرو اوتروگره حکم.
طائفی شهرینه نفی . یاشرن
اوتربلووی .

اجتماعی مسئلہ لر .

I . خانون اولکوننی دوقتورغہ
کوسترمک حقندہ .
II . مسلمانلرنک یگی فنلرنی
اوقومقلری حقندہ .

دینی مدرسہ لرمزده عرب

لسانی . قاهرده روسیہ لی ترک
طلبہ سی ناک مکتبلرده اوقتولور
ایچون انتخاب قیلدیغی کتابلر .

قان نیندی نرسه ؟

ف . احمدف .

درست وجدان - اشانچلی

میزان . ع . القرشی

باغوچیلر .

محبوب جمال آفچورینا .

حکمت اسلامیہ .

عبدالقیوم بهمانی .

قرآن آیتلرینه رقملر

قویوب باصمق حقندہ .

محمود المرجانی .

شیخ جمال الدین و محمد

عبده . محمد عاکف .

روسیه ده مسلمان مسئلہ

سی . ف . ک .

پیداغوغیا - قراءت ومطالعه .

احمد جان مصطفی .

اشعار - توزم .

سونچہ لہ بی .

مراسلہ ومخابره . بوری ،

توقماق ، تاشکند ، ژیرخنورال

شهرلرندن مکتوب .

تقریض . «واق حکایہ لر» ،

«شایر» ، «مفتاح الادب لفهم

الکلام العرب» ، «کتب

سنه ومؤلفلری» ، «تاریخ

ابو الفاروق» کتابلری حقندہ .

اجمال سیاسی .

متنوعه .

اوارەدن

سیبیر یادن: «شریعت که خلاف اشلر کوبای-یدی، شونڭ ایچون هجرت ایتمک اولامز» دیه مشورت قیلوب خط یازوچی افندیلرگه: اوشبو عدد «شورا» ده محض سرنڭ ایچون «قاراتاغ» مسلمانلرینڭ صوراولرینه کوره معتبر «المنار» مجلهسی طرفندن ویرامش بر فتوی صورتینی ترجمه ایتدک. مکتوبکژده یازدیغکژغه کوره سزدهگی خلاف شریعت سانالمش اشلرده «قاراتاغ» مسلمانلری آراسنده خلاف شریعت سانالمش اشلردن قرفسزدر. هجرت قیلورغه قصد ایتدیکنز مملکتنده بو کبی خلاف شریعت اشلر یوق دگلدر. مسلمانلر، اختیارلری ایله دگل حتی که قوغاننده اوزلرینڭ اصل وطنلردن کیتمازگه بلکه باشقهلر ایله برلکده ترکک قیلورغه وکوندن کون اقتصادی اشلرینی آله بیاروب معیشت معاربه سنده غالب کلورگه تیوشلی. اسلام دینی شول وقتدهغنه آباقغه باصار. یوقسه تاراقان قیللندن بر برگه اویوشوب تیک طورسهلر بوندن بر حکمتده چیقماز.

اورن ینمادیکی سبیلی «توحید و علم»، «با-شقردلر»، «علم یولنده ملتزنڭ اتقافلری»، «قبر دن تاوشلر»: «امام غزالی رساله سینی انتقاد»، «غرب معیشتندن» اسملی مقالهلر بو عددکه کرمای قالدیلر.

حاجی احمد بن حسین العبیدی افندیگه: «معراج» حقنده یازدیغکژ مکتوب کله چک عددده باصلنور.

معلم حسن علی افندیگه: انتقادکژ کلدیکنده «تل یاریشی» کتابی باصلوب تمام اولمشیدی، شونڭ ایچون درج ایتمک ممکن اولمادی.

«تنظیمات» نسخه سینی ۵۰ تین بولسه ده آور ایدم، دیه یازوچی افندیگه: یوق ایدیکنی بر مرتبه بیان قیلدق، ایدم بو طوغروده پوچته مارقه

سی اسراف ایتمکده معنا اولماسه کرک.

* امام غزالی رسالهسی، آثار جزئلی ادارهده صائلمیلر. «وقت» اداره سنده صائلمقده اولان کتاب لرنڭ اسملری و حقلمی «شورا» قابنده یازلمشدر. «دینی مجله چیقارمق ایچون نه کبی شرطلر وار؟» دیه یازوچی افندیگه: قرآن وسنت علملر ینی مکمل بیلورگه و آوروپا لسانلردن بری ایله (روسجه اولسه ده) لازم درجه ده آشنا اولورغه، تربیه لی قلم ایله گوزل اخلاق طوغروسنده تمثال مجسم دیپورلک درجه ده کمالت صاحبی اولورغه تیو-شلی. اوشبو کمالتلردن بری گنه اولماسه ده بویله اش که اقدام قیلماو خیرلیدر. زیرا اسلامغه خدمت ایتمک فصدی ایله، تدارک ممکن دگل روشده ضرر قیلماق ممکندر. «یولسز حرکت ایدوچی دوستغه کوره، یولی ایله یوروچی دشمن ضرری آزرانی» دیپورلر.

سونجه لی افندیگه: صوردیغکژ عدد یینارلیدی. «معلومات محررلرینه» دیه یازلمش اوزون مقاله باصلیمه چقدر. ۲۸ تینلک مارقه بیارلسه کیرو قایتارلور.

ملک مسئلهسی حقنده استفسار قیلوچی افندیگه: بو طوغروده برنجی جلد «شورا» ده مفصل معلومات یازلمشدر. شوکا مراجعت قیلورسز.

تصحیح:

۳۷۹ نجی بیت ۲۳ نجی سطردهغی «والعود وتاره»

سوزینی «والعود و اوتاره» دیه اوفورغه تیوشلی.

«شورا»

مجموعهسی ایچون آبونه دفترلی آچیدر. هر آینڭ باشندن و ۱۵ ندن یازماق ممکن.

۱۵ اییون ۱۹۱۰ سنه

جمادی آخر ۲۰ سنه ۱۳۲۸

سورادیر والوغ حادیر

مدحت پاشا (*)

ایله پرستان آراسینه تراموای صالدردی، مطبوعاتغه حریت، معرر و ادبیلرگه ادبی یاردملر ویردی، بونک سبندن بتون سوریه خلقی بر طوغمه اولوب سیاسی ادبی جمعیتلر توزودیلر و بر برینه دوست اولوب ولایتنگ ترقیسی ایچون قول فوله و بروب حرکت ایدر اولدیلر. اوغریلق بتدی، یول باصو و اوراملرده ایسروب یورولرننگ اسمی اولسون فالهادی. مدحت پاشا اورامدن واردیغنگ بتون خلق بر آغزدن: «افندم چوق یاشا!» دیه قچقرلر، امکان اولسه آرباسینه واروب یابشوب یورودن توفتاتورلر ایدی.

مدحت پاشا سلطان خفیه لرنندن و مرافعه ایلامش مشرولریننگ تصدیق ایدلمی طورولرنندن چاره سز اولدیغندن استعفا ایتدی ایسه ده سوریه ده فتنه چیقسه مدحت پاشاننگ کرک اوله چغنی ظن ایدوب استعفا سینی سلطان قبول ایتمادی، آخرنده قارتلغینی بهانه کوه ستروب قطعی صورتده صورادی، سلطان بو استعفا سینی ده قبول ایتمادی و آیدین ولایتی والیلگینه کوچردی. آیدین ولایتنده اختلال اولدیغی سببلی بونک مدحت پاشا کرکلی ایدی. مدحت پاشا چار ناچار آیدین ولایتنگ مرکزی اولان «ازمیر» شهرینه کوچدی. سوریه ده نه کبی اصلاحات اجرا ایتدی ایسه بونده هم شویله ایتدی. سلطان ایسه مدحت

مدحت پاشا ترکیا حاللرینی برافندن طوروب بر آز تهاشا اینمک فصدیلر «کرید» ده طوقتادی و عائله سیننگ شونده یبارلمکنی اوتنوب سلطانغه خبر ایتدی (۱۸۷۸). کرید خلقی مسلمانی، خریستیان و یهودیسی مدحت پاشانی احترام ایله قارشو آلدیلر، جزیره لرینه کلمش بو بیوک آدمنی بر تصادفی نعمت دیه سانادیلر، اطرافنده طورمقده اولان عسکری واپورلر اظهار ممنونیت علامتی اوله ق طوپلر آتدیلر. بو شیلر سلطانه ایشدلدیکی صوک مدحت پاشادن دخی زیاده قورقورغه باشلادی. بونک بویله محبوب کورنوبینه حسد تامرلری حرکتلندی. بر چاره اوله امیدی ایله سوریه والیسی نصب ایدوب، شونده واررغه بیوروب تیلیگرام ویردی.

مدحت پاشا، بغداد ولایتنده تأسیس ایتمش شیلری کبی انسانلر، امت و ملتلر ایچون خیرلی اشلرنی سوریه ده هم تأسیس ایتدی. دینی، دنیوی درسخانهلر آچردی، یتیم خانه و شفقت خانه لر میدانه کتوردی. فریه یوللرنی تعمیر قیلدردی. شهرلر ایچون یکنی نظاملر چیقاردی. «طرابلس»

(*) ۱۱ نچی عددن مابعد.

پاشانك نفوذ و حرمتنی هضم ایده آلماز، كوزدن توشرر ایچون هر بر چاره لرگه تشبث ایدر ایدی. ما بین آدملری بوگا بر چاره اولمق امیدى ایله سلطان عبدالعزیزنك قتل ایدلمكى مسئلهسینی اورتایه چیقاردیلر و انتحار ایتدیكى ایله طبیبلر طرفندن رسمی پرتاقول توزولمش عبدالعزیز سلطاننك حسین عوفی، محمود، نوری، رشدی، مدحت پاشالر و شیخ الاسلام خیر الله افندی طرفندن قتل ایتدرلدیكن دعوا ایلدیله. مدحت پاشا بو تهمتینی ایشندی ایسه ده كوگلی صاف و بو طوغروده گناهسز اولدیغندن بوگا التفات ایتمادی، فقط بوشى مدحت پاشانك دورتنچی خطاسندن ایدی. زیرا بو وقتده قولغه آلوب حبس ایلر ایچون دیه سلطان طرفندن آدملر یبارلمش ایدی. مدحت پاشا کندینك عائلهسینه وصیت و نصیحت لرینی آیتوب بترمادی فوراللی آدملز ایشکلرینی وانتوب كوچلاب کیلوب کردیلر، مدحت ده اوزینك سكریتاری ایله یاشرون ایشكدن چیقوب فاجدی و فرانسه ایلچی خانهسینه التجا ایتدی. مدحت پاشا، فرانسه ایلچی خانهسنده وقت بتون اطرافینی عسکر احاطه ایدوب آلدی و نه طرفدن چیقسه ده مدحتنی طوتوب آلاچقلا ایدی. مدحت ایسه فرانسه ایلچی خانهسینه باشقه دولتلرنك وکیللرینی ده دعوت ایتدروب واقعهنی سویلادی و: « بن سلطاندن عفورحمت صورامیم، زیرا مجرم دگلم. بلکه آشکار صورتده حکم اولنمقنی طلب ایتم، سزنگ دولتلرگز اوشبو طوغروده واسطهلق ایتسه لر ایدی! » دیدی.

بو طوغروده «ازمیر» ایله آوروپا تاختگاهلری آرا- سنك تیلیغراملر یوردی، سلطان ده آشکار حکم اولنه چغینه وعه ویردی. شوندن صوگ مدحت پاشا تسلیم اولندی. مدحت پاشا استانبوله کلدیکندن صوگ، نفتیش باشلاندى و بیلیز سرای ایچنده حکم ایدرگه کر- شدیلر. سلطان اوزی پرده آرنلی فاراب طورر ایدی. حکم مجلسینه آوروپا ایلچیلری و بعض

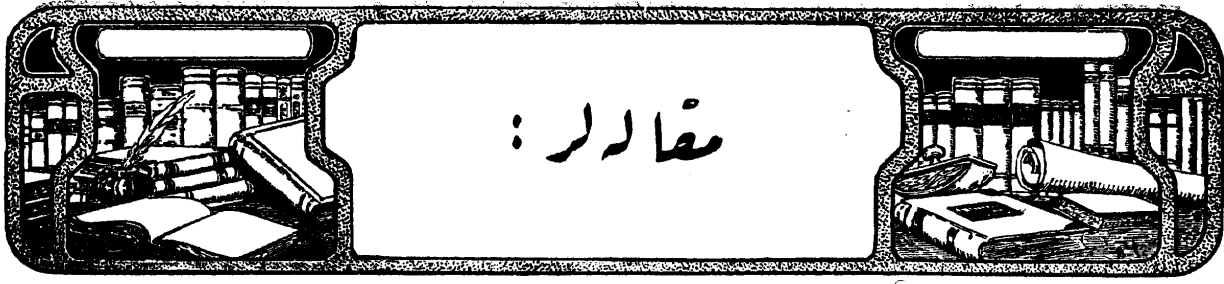
آوروپا غزتهلری مخبرلرندن باشقه آدم یبارلمادی. حالبوکه سلطان آشکار صورتده حکم اولنه چغینه وعه ویرمشیدی.

حاکملا اوچ مسلمان و ایکی خرستیان اولوب رئیسلری ده عمری بوینچه مدحت که دشمنلق ایدوب طوروچی سروری افندی ایدی. حکم مدتی یدی کون گه صولدی، و مدحت پاشا محمود و نوری پاشالر ایله برلکده اولدرمک ایله حکم ایدلدیلر. آوروپا غزتهلرینك حاضر اولان مخبرلری بو حکمنك ایلکدن حاضرلنوب قویلدیغنی، جدی و اساسلی قاعده لرگه بنا اولنمادیغنی کندی غزتهلرینه یازمشلردر. فقط آوروپا دولتلرینك مداخله لری سببندن، اولدر- لمک جزاسی منگولك نفی ایله آلماشدرلمش و مدحت پاشاده «طائف» شهرینه سورلمشدر.

اوچ ییل اوندیکندن صوگ «طائف» دن عائله سینه کوندرمش مکتوبنده مدحت پاشا، اوگ قول باشینه چوان چیقدیغنی و قاراوچی طبیبنك مهارتسز اولوب پک رنجتدیکنی، آشامق و ایچمک ناچار اولوب کوندن کون حالسزلندیکنی بیان ایتمشدر. بونك بعدنده ۱۸۸۲ نچی ییل سنتابرنده یازمش ایکنچی مکتوبنده اطرافنده بوروچیلرنك اولدرر ایچون فرصت کوتوب یوردیکلرینی، بیك جانی اولسه شوندن بری ده سلامت فالیمه چغنی، اوشبو مکتوبی صوگ مکتوبی اوله چغنی تصریح ایلمشدر.

مدحت پاشا ۱۸۸۳ نچی ییل ۱۴ نچی آپریله قتل اولنمشدر. ترکیا غزتهلری اوشبو جانیلرنك کیملر ایدیکلرینی و نه روشده جانینی قیدقلمینی تفصیل اوزرنده نشر ایتدیله.

فانون اساسی اعلان اولندیغندن صوگ، چوبلك اولوب طورمقده اولان مدحت پاشا قبری اوستینه بعض بر حمیت اهللری قبه بنا ایتدیله. ایدی مدحت اسمی دنیه ده انودلمیه چق، تاریخ کاغدلرنده اسمی ده رحمت ایله یاد اولنه چقدر. (فسبحان الله محول الاحوال).

مقاله لر:

اجتماعی مسئله لر .

I

(خاتون اولکلرنی دوقتورغه کوسترهک حقنده .)

قارا تاغ حکومت خرستیانیه سی قول آستنده اولان مسلمانلرنک بعضیلری طرفندن مصرده چیقمهده اولان دینی « المنار » مجله سینه اوشبو روشده مکتوب یازلنوب شرعی فتوی صورالمشدر: « بزم مملکتهمزده ، وفات اولان کیمسه لرنی نه کبی دین گه تابع اولسه لرده اولسونلر ۲۴ ساعت اونمای طوروب دفن ایتیک مهنوعدر . دفندن مقدم دوقتور کتوروب میتنی کوستررگه و تمام وفات ایتدیکی حقنده آندن یازو آلورغه تیوشلی . ایر ایله خاتون میت آراسنه فرق یوق . حالبوکه بو اشلر ، بز مسلمانلر ایچون شریعت جهتنجه درست اولماسه کرک . مذکور نظامغه خلاف کیلوچیلرنی محکمه گه نابشروب قانون جزا بوینجه حکم قیله لر . بز مسلمانلر اوشبو حال گه طایف کتوره آلمادیغمزدن هجرت قیلورغه فرار ویردک ، فقط سزلر برر فتوی یازسه کز گوزل اولور ایدی ، بز ایسه شوکا قدر صبر ایدوب طور اچمیز .

مکتوب و سؤالنک مضمونی اوشبودر . معتبر « المنار » مجله سی مذکور سؤال غه جواب اوله رق اوشبو فتوانی یازمشدر :

« بو مسئله ، دین مسئله سی دگل ، بلکه دنیا مسئله لرندندر . شریعتده بو طوغورده بر سوزده یوق . بوندای اشلر « دفع مضرت و جلب منفعت » قاعده لرینه مبنیدر . شونک ایچون آدم بالاسینک تمام وفات اولمقی حقنده کرک حکومت و کرک باشقه لر طرفندن شبهه اولسه و دوقتورلرده چن اولم ایله

یالغان اولمقی آیره آلسه لر دوقتور چافروب کوسترهک مطلق تیوشلیدر . زیرا شبهه اولدیغنده آدم بالاسینی دفن ایتیک حرامدر . دوقتورنک اشانچلی اولمقی لازم (اشانچلی اولمقی ایسه بو کونده حکومت اسمندن شهادت نامه ویرمک ایله معلوم اولور) . شونک ایچون بیلوی شبهه لی بر مسلمان ایله ، بیلوی شبهه سز بر غیر مسلم دوقتور اولسه غیر مسلم دوقتورنی چافرمق متعین اولور . چونکه بو اشلر عبادت مسئله لری دگل . بونده ترجیح ، دین ایله دگل بلکه علم ایله در . بعض بر عالملر فانقی خصو- صلرده طیبینک مسلمان اولمقنی شرط ایتمشلر ایسه ده ؛رده (دوقتورلر حکومت کفالتی تحتنده اولمادقلری و حکومت طرفندن توزولمش نظاملرغه تابع طوتلما- دقلری وقتلرده) مسلمان طیبیب ، عدل و امین اولور دیه ظن ایتدیکلرندندر . یوقسه عدل و امین اولسه نه کبی دینده اولسه ده (مادام که طب علمنده تجربه سی یرنده اولور) آنک سوزی ایله عمل قیلمهده ضرر یوق . خاتون میتلرنی کوسترر ایچون خاتون دوقتورلر اولسه پک گوزل ، اگرده خاتون دوقتور تابلماسه ایر دوقتورغه کوسترمکدن هم شریعت طرفندن منع یوق . بو حکم اولکلرگه گنه دگل بلکه ترک خاتونلرغه ده عامدر . میتلرنی کومار ایچون آشقبق سنت اولسه ده بو شی آنلرنک تمام وفات اولوب یتد- یکلرینی بیلگان ساعتدن اعتبارادر . یوقسه وفات اولوب اولمادیغی حقنده شبهه اولدیغنده صبر قیلورغه تیوشلی . دوقتورلردن یاردم صورامقندن شریعت منع ایتماز . اگرده وفات اولمقی طوغور وسنده هیچ شبهه اولماسه ایدی ، وفات اولوب یتمازدن ایلك لحدکه کوملوچیلر اولدیغنی تجربه کوسترماسه ایدی ، حکو-

ايسكى روشده اوقولرغە قناعت قىلوب طورمقەز
جائزىمىدر ؟
جريدە ايسە بو سؤاللىرغە اوشبو جوابلارنى
ويرمىشدر :

(۱) بو مکتوبدە بيان ايدلمش حاللر ، بالىكز
بزم ايران مملكتندە گنە دگل بلكە بونك ايله بتون
اسلام دنياسى مبتلادر . حالمرنك كوندن كون توبان
كندىكىندن و آوروپانك يكي فنلر بىنى اوقوماز ايسەك
فرنكلرنك آياق آستلرنده ايزلوب بتهچكمز كوز ايله
فاش آراسندن ده ياقين قالمىشدر . اوشبو حالدن
هميشە عبرت آلمقسىز بىن بتون اسلام عالمينك آورو-
پانك يكي فنلر بىنى اوقورغە مى دگلمى ؟ ديه بعث ايد-
شوب فرصت كچرمكلىرى الك تأسفلى حاللردندر .
لكن دين عالملىرىدىن سانالمش ذاتلرنك اوشبو بعث
ايله اواره اولوب يوردىكلرى بىر وقتدە ، علم گە حرىص
اولان باشلر ، هر طرفدن آوروپاغە گروه گروه او-
لهرق واروب يكي فنلر بىنى اوقومقە اولدقلرى كورلور .
باشلرنك اوشبو حرىكلرى هيچ توقتلاچق دگل ؛ فقط
دين عالملىرىنك بو مناقشەلىرى چابوب وارمقە اولان
نكارماچ گە چبق طغوب چرلدا توب وارمق قىيلىندن هم
معناسىز هم اثرسىز اولهچقدر . اوزلر بىنى دين باشلىقى
ايدوب كوسترمك و بونك سببىدىن اوز سوزلر بىنى
« شريعت » اولمق اوزرە قبول ايتدىمك خيالندە
اولان آدملىر ، اسلاملرنك كوزلر بىنى آچارغە و وجود
لر بىنى صاقلارغە سبب اولاقچ اقتصادى ، اجتماعى
و علمى حاللرنك هر بىر ينە « دين » اسمى ايله فارشو
طورمقلىرى عادت حكمنه كردى . حالبوكة سلف عصرنە
آشور بىلر ، هند و ايرانلىلر ، بابل و يونان هم روما-
لورنك علملىرى و هنرلىرى تاماما اسلام تللر ينە
ترجمە ايدلدى و عموما اسلاملر بونلر بىنى تحصيل
ايدر اولدىلر . بونلرغە ايسە « دين » اسمى ايله هيچ
كىم فارشو چىقمايدى . اسلام دينى ، علم و هنر گە فار-
شو دگل بلكە آنى فوتلاوچى بىر دين اولدىقى ايچون
« دين » اسمى ايله فارشو چىقارغە امكان هم يوق
ايدى . اما بو كوندە اسلام ملتى ايچون فائدهلى

مىلر بو درجهده اعتنا قىلمازلر ، دوقتورارغە كوسترمك
حقندە عومى نظاملر چىقارمازلر ايدى . فرض ايتدىك :
بعض بىر مسلمانلر اوزلر بىنك مىتلىرىنك تمام وفات
اولدقلر بىنى بىلسونلر و اصلا شىبهەلىرى اولماسون .
لكن حكومت طرفندن ، دين و مذهبى ، قومىيت
و مىسلكنى تحقىر ايتمك قصدى ايله دگل بلكە انسا-
نلر ايچون شفقت و مصلحت اميد ايدوب توزومش
نظامنى شول مملكت خلقى ادا قىلورغە تىوشلى . بونى
بهانە قىلوب شول مملكتندن هجرت ايتمك واجب
دييور گە جسارت يتشماس . مىتلىرى اهانى ايتمك
شريعت فاشندە درست دگل ، بو ايسە معلوم ؛ لكن
تمام جان چىقوب بتدىكىنى آكلار ايچون دوقتورغە
كوسترمك ، مىتنى اهانى ايتمك دگلدر (حرمت ايتمكدر ،
دييور گەده بىول وار) . مملكتندن هجرت ايتمكە نه
قدر مالنى ، بىر صونى (اسلاملرنك قوتلر بىنى) ضائع
ايتمك اولدر ، بونى ده فكر قىلورغە تىوشلى .

II

(مسلمانلرنك يكي فنلر بىنى اوقومقلىرى حقندە) .

ايراندە « شيراز » شەهرندە مجتهدلر طرفندن
« دارالعلم » اسمندە بىر غزته چىقارلدر . ايشته بو
غزته گە شيعە عالملىرى ايله طولوغ اولان « نجف
الاشرف » شەهرندن اوشبو روشده بىر مکتوب ياز-
لنوب شرعى فتوى صورالمىشدر :

(۱) فرنكلر طرفندن چىقارلمش يكي فنلر بىنى
هنرلر بىنى بىر مسلمانلر ايچون اوقورغە و آنلر بىنى
اوگرە نوب اوز مملكتنەده استعمال ايتمك شريعت
فاشندە درستىمىدر ؟

(۲) بعض كيمسەلر اوشبو يكي فنلر بىنى اسلام
شريعتى فاشندە درست دگل ايدىكن و آنى اوقو-
چىلرنك اعتقاد و اخلاقلىرى بوزولاچقنى دعوى قىلە
لر ، بونلرنك اوشبو دعوالرى درستىمىدر ؟

(۳) بو كوندە بىر مسلمانلرنك علمى و اجتماعى
حاللىرى بوزوق ايدىكى ميدانده اولدىقى حالده

هيچ كيم يول حاضرلار فويمان، بوندن خبردار اولورغه تيوشلى (و ان ليس للانسان الاماسى).
مسلمانلارنىڭ هر بر ترفيلارينه فارشو طور وچى دين تاجرلىرى هر عصرده و هر مملكتده اولنده در. شايان دقت نقطه شونده دركه: قانغى بر مملكتده و قانغى بر اورنده خلقلار جاهل و عقللرى اشلكسىز اولسه دين تاجرلىرى اوستون طورالر و نه كىبى زمان و اورون اولسه ده اولسون خلقلارنىڭ فكرلىرى آچىق، عقللرى اشلكلى و اوزلرى معلوماتلى اولور ايسه دين تاجرلىرىنىڭ درجه لرى توشه و قيمتلرى بته در. عالملى و حكيملىرىنىڭ راحتلىرى حلقى ايچون طرشمقده اولديغى كىبى دين تاجرلىرىنىڭ راحتلىرى و فائىللىرى ده خاقلارنىڭ جهالت و ضالانده اولمقلارنده در. «اللواء»

دينى مدرسه لرمزده عرب لسانينىڭ اهميتى و عرب لساننده درس كتابلرى.

دينى مدرسه لرمزده عرب لسانينه احتياجنى، آكالىزومنچه اهميت بير وگه تيوشلكنى اوزون اوزادى بحث ايتوگه ده حاجت يوق. بو هر كيمگه معلوم بر شيدر. عرب لسانى بىزنىڭ دين لسانمىزدر. دينمىزنىڭ اساسى اولان كتاب، سنت و باشقه دين تيره سنده ايلانگان، دينگه تعلقلى اولان كتابلر بارسيده دىرلك عرب لساننده در. بناء عليه حقيقى، اشانچلى، مستقل دين علماسى اولاقچى ذاتلرغه عرب لسانى و ادبياتينه آشنا اولمق اڭ لازم و اڭ ضرور بر شيدر. عرب لسانينه اطلاعسىز، ادبيات عربيه دن خبرسىز آدملىرىنىڭ علما اسمى كوته روب اوزلرن دين صاقچيسى، ورثة الانبياء صاناب كوروكه كىك قابارنوب بورولرى طفيلبلك، قورى دعوى، بىگىره كه درسى اوزلرىنىڭ درجه لرىن بلماولمق باشقه بر شى توگلىدر.

عرب لسانى و ادبياتينه آشنا اولمغان ذاتلر اوز فېللىرىنه قىرىق، عرب اسلوبىدىن و بلاغتتىن يراق،

اولاقچى علم و هنرلرگه بعضى آدملىرى طرفىدىن فارشو طورمقلق، عموم خلقنىڭ حقيقى دىندن خبردار اولما- دقلارندىر. بىزگه ايسه اوزمىزنىڭ سلفلىرىمىزگه اباررگه تيوشلى. آنلر هر بر علم و فن، هنر و صناعتلىرى چىتىلدىن ترجمه ايدوب شاگردلىرى اوقوندىلر. شول قىيلدىن بىزگه هم فنلارنىڭ هر بر فائىللى علملىرىنى، هنر و فنلارنى اوزمىزگه آلمق لازمىدر. حالبوكه آوروپانىڭ كوب علم و هنرى، صناعت و فنلرى اسلاملردن اقتباس ايدلمىشدر. فقط آوروپاده دىنسىز لك شايى اولديغى ده انكار ايدلماسىز، طبيعى آندىن احتياط قىلورغه تيوشلى. اول حال سلفلىرى عصرنده ده وار ايدى، لىكن آنلر آندىن صافلاندىلر، شونىڭ كىبى بىزگه هم آندىن صافلانورغه تيوشلى.

(۲) دىنسىزلىكن باشقه اولان آوروپا علملىرىنىڭ هر برى اسلام دىننده ممدوح شىلدر. خصوصا آو- روپاده «تربيه» علمى واردركه اسلام ايچون اڭ فائىللى اولان بو علم، بوكونگى اسلاملرغه هنوز معلوم دىگلىدر. بالالارنى ينگل اوقونمق، آنلرغه علم و معارفنى دوست كوسترمك، گوزل اخلاق ايله زىننلامك، ادبلى ايتىك هر برى اوشبو «تربيه» علمى سايبه سنده ميدانه كلور. انسان مدنى اولارق مخلوق اولديغى ايچون اوزىنىڭ اجتماعى وظيفه لرىنى باشقارمق حقتده «تربيه» علمينه برىنچى درجه ده محتاجدر. اعتقاد و اخلاقنىڭ اساسى اولان بو فننى، اسلام شىرىعتى نظرندىه ممنوع ديه كىيلر دعوى قىل بىلورلر، عجباً؟!

(۳) بىز مسلمانلر ايچون بوكونگى مكنىلمىز، بوكونگى درسلىرىمىز ايله قناعت ايدوب طورمق قطعى صورتده جائىز دىگلىدر. بلىكه هيچ فرصت كچرىمىكسىزىن ملتىمىزنىڭ استقبالىنى تاىمين ايدىچك روشه علم تحصيل قىلورغه، هنرلى و معرفتىلى اولورغه تيوشلى. بوشى، دين و آخرت علملىرىنى و عمللىرىنى تاشلارغه دعوت ايتىك دىگلىدر. بلىكه دين علمى ايله برابر دىموى هنرلىرى و فنلارنى تحصيل ايتىك لازم دىك اولور. مسلمانلر اوزلرى اجتهاد ايتمازلىرى ايسه آنلر ايچون

عجميلككه بيك ياقين بعض فقه و اصول كتابلر ينى، منطق و كلام اسينده يورتلگان بعض اسخولاستيقه رساله لر ينى قاموس، شرح و حاشيه لر ياردمى برله بر درجه آكلى آلسالرده، اساس دين اولوبده بلاغتنك اڭ يوقارى درجه سنده اولان قرآن كر يمنى، پيغمبرمز (ص) نك حديثلر ينى حقنچه آكلى آلمازلر. آكلاو دعواسنده اولسه لرده دعوالرى قبول ايدلماز، سوزلرينه فولاق سالنماز. بونداي ذاتلر تقليد كيرته سندن چيغا آله اينچه هر اصلاحه فارشى كيلورلر، ديننى حمايه و اعلاء ايتنه چك يرده تو بينه بالتاچا بارلر، دين ميقر و بي اولوب ديننك بر باد اولماسينه سبب اولورلر. عرب لسانى وقتيله دنيانى تتره تكان، فوق العاده بيوك مدنيت كسب ايتكان، فوق الحد نفيس و قيمتلى اثرلر قالدريغان بر قومنك لسانى اولوب، بو كونده ده بو لسان ايله سويلهشكان قومنك بايطاغنه نسى عالم اسلامنك اڭ آرداغى صفنده غى قوملردن اولديغندن بونك اهميتى طاغيده آرتادر. عرب لساننك تارالغان تورلى مجموعه لر اسلام دنيا سندن بحث ايتكان مجموعه لرنك اڭ آلداغيلردن حساب ايدلسه اورننكدر. خريستيان دنيا سنده بگلرچه علم عاشقلىرى عرب علماسى و اسلام فلاسفه سى طرفندن قلمه آلنغان نفيس و قيمتلى اثرلرگه مطلع اولهق ايچون عرب لسانى اوگره نوب دنيانى سياحت ايدرهك كتبخانه لرده محفوظ قالغان اثرلرني اوقوب طبع و ترجمه ايتديكلرى، آنلرغه شرح و حاشيه لر باغلا ديقلرى حالده بزنك عربى بر پيغمبرگه وارثلق دعواسنده بولغان ذاتلرنك بر كلمه اولسون عربچه سويلادون، بر سطر اولسون عربچه يازمقدن عاجز فالولرى نه قدر كولكى و نه قدر نأسفنى موجب اولاق شيلردندر. بزنك لسانمز غه عرب لساننده بايطاغنه مفردات فاتشوى بولساننى طاغيده اهميتلنيره در. بزنك بوسوزلرمزدن ئلله نيندى فكرلر آكلاشلماسون. بز، يالكز دينى مدرسه لرمزده عرب لسانينك بسبتون اهمال قيلنوندن شكايت ايتهمز. بزنك ملالريمز عربچه كرك نوگل فكرنده نوگللر. بالعكس آنلر بو حقه بتونلاي افراط

طرفينه ده كيتيشلر. الگيرهك زمانلرده بولديغى كنى ياكى يازو تانيغان بالالرغه ايندى عربچه گه توشرر گه كيرهك ديب « فرق حديث » و « شروط الصلاة » اوقوته باشلاولرى شول كوندن اعتباراً آنا لسانينه برتينك اهميت بيرمپچه (اوزلرينك تعبيرنچه) تاختم كتب قيلغانغه قدر گل عربچه يازلغان كتابلر اوقتوب ماتاشولرى بارسيده بونلرنك كوكللرنده عربچه نك كيرهكلى بىك نى اورنلاشون كورسته در. بزنك دينى مدرسه لرمزده صرف نحو فنلرينه، مشهوررهك مدرسه لرمزده حتى بلاغت، عروض، فافيه فنلرينه ده بايطاق سنه لردن بيرلى اهميت بيرلوب كيلدر. فقط بوكيدش بارسيده يولسز كيدش بولغانلقدن مطلوب نتيجه حاصل ايتوب بولماوى طبيعى حكمنده در. بر لساننك قواعدى شول لساننى درست استعمال ايتوگه خدمت ايتدر. لسان اوقوتلما ديچه قواعدنك برتينك اهميتى يوقدر. چابانا طوغو ايچون يوكه كيرك. يوكه ك بولماسه ئلله نيچه شوشلك بولسه ده فائده يوق. بناء عليه لسان اوقوتنمپچه صرف، نحو، بلاغت، عروض كيك قواعد اوقوتوبقنه بر فائده اميد ايتمك عبثدر. مدرسه لرمزده گى مونه شوندى ترتيبسز لكار، يولسز حركتلر بيك زور اوگيايسز لقلرغه سبب بولادر. شا كردلر عربيات اوقونى آغرسنالر، آندن نفرت ايتلر، دين علملرينه قرين قارى باشليلر. طوغروسى بونلرنك نفرت ايتوگه حقلر يده بار. بيك كوب زحمتلر چيكمپچه، كوكرهك چرتمپچه آز بر مدت ايچنده روسچهنى الده ايتكان شا كردلر اون- اون بش سنه عربچه كتابلر اوقوب ماتاشوبده عرب لسانندن بوش فالعاچ نيك آندن نفرت ايتماسونلر؟

بز، مدرسه لرمز نك توزه لوى عربيات درس لرن تيوشنچه اوقتوغه غه توفى ايتنه، ديپيمز. مدرسه لرمزده فنون عصريه اوقتو، خصوصا قرآننى حقنچه آكلاوغه اڭ زور مساعده سى اولان طبيعت، هيئت، تاريخ طبيعى فنلرينه اهميت بيرو اڭ لازم شيلردندر. فقط عربيات درسلى ده اهمال قيلنه چق شيلردن توگلدر. اگر مدرس و معلملرمز هباند شول عقيم

كورسه تېله . آندن صوك ايكيشر - اوچهر - دور نهر
كله لردن چهلر تركيب قيلنه ، شولاي ايتوب تدریجی
صورتده فسقه و بیک معنالی حکایه لرگه کوچیل . بو
کتاب عرب بالالری ایچون ترتیب قیلند یغندن بزنگ
ایچون بیک مناسب بولوب یتماسه ده اوزمزه قرائت
کتابلری تألیفی ایدلگانچه عربچه نی باشلاب اوقوتوغه
اڭ موافق کتاب بولسه کیرهك . بو کتاب بنگاچ بز ،
بیروت کتابلردن مشهور «سلاسل القراءة» نڭ ایکنچی
و اوچنچی جزلرینی اوقوتونی مناسب کوره مز . بو
جزلر مذکور کتابنڭ اڭ مهم اورنن تشکیل ایتلر .
بوندن صوك مصر مکتبلرنده قوللانمقده اولان «التحلیة
والترغیب» اسمنده گی کچوک بر کتابنی اوقوتو مناسب
بولسه کیرهك . بو کتاب هر نه قدر اخلاق کتابی
اولوب اخلاق فنن چیت لسانده تعلیم ایتمک بیک
کیلشوب یتماسه ده ، اسلوبی گوزل استشهاد اورنده
بايطاقغه بیک معنالی شعرلر کیتلر یکندن بونی قرائت
کتابلری آراسینه کرتهمز کیلدی . بر طرفدن مصر
مکتبلرنده استعمال اولنمقده اولان «المطالعة العربیه»
اسمنده گی کتابنڭ انتخاب برله بعض فصللرن اوقوتوده
ده ضرر بولماسه کیرهك . صوگره طبیعی اعدادی
صنفلرده «کلیله و دمنه» نی اوقوتو مناسب دیب بله مز .
بو کتاب حقنده سوز اوزایتورغه ده حاجت یوق .
کتاب حکمت برله طولو بولو اوستینه اسلوب و انشا
چیتندن نظیرسزدر . شونڭ ایچون بز ، مدرسه لرمز نڭ
بو کتابدن محروم بولماولرن امید اینه مز .

اعدادینڭ صوگفی صنفلرنده و عالی صنفلرده
مطالعه ایچون بز ابکی کتاب کورسته مز . بری دورت
ادب کتابلردن بری اولان «الکامل» در . ایکنچیسى
مشهور ادیب ابن عبدربه نڭ «العقد الفرید» اسمنده گی
کتابیدر . مذکور کتابلرنڭ گوزل گوزل فصللرن
انتخاب برله اوقوتلسه بیک کوب فائده کیتره چکنده
شبهه یوقدر . «الکامل» دارالعلومده مطالعه ایچون
استعمال قیلنه طورغان کتابلرنڭ بریدر . «العقد الفرید»
اختصار ایدیلوب مدرسه القضا طرفندن طبع ایدلمش
ومذکور مدرسه ده استعمال ایدلمکده در . ذکر ایتد-

طریقلرنده دوام ایتسه لر ، مدرسه پروغر املرینه
گیره گنچه فنون عصریه کرتماسه لر ، عربیات درس لرینه
اهمیت بیروب ینگل طریقلر برله تعلیم ایتو صدندن
بولماسه لر مدرسه لری بایفوش اویاسی بولوب قالوده
شبهه یوقدر (بونڭ مثاللری کوز آلدیمزده) .

بز ، «القاهره» ده گی اسلام طلبه سی ، مصرغه
کیلودن مقصد مز عربیات و علوم دینیه تحصیل ایتوب
وطنه زغه قایتقاچ مذکور فنلرده معلمک ایتمک اولد-
یغندن اوستمزه گی مسؤلیتنی آلدن توشنوب قرائت
عربییه ، مطالعه ، قواعد و ادبیاتنه تألیفی ایدلمش کتابلر
آراسندن مملکتیمزده استعمال ایچون موافقراق کتابلر
انتخاب ایتمک فکرینه توشدک . بو فکرگه مبنی
جمعیتیمز نڭ کتبخانه سینه بیروت و مصرده تألیفی اید-
لمش مشهور کتابلرنی جیدق . بو کتابلرنی مطالعه
ایتمک ایچون بر مدتده تعیین ایتدک . مدت ختا-
منده جمعیتنڭ اعضالری اوزلرینڭ بر درجه موافق
طابقان کتابلرینی جمعیتگه عرض ایتدیلر . بر قدر
اغزوردن صوگره توبانده یازلمش کتابلرغه جمعیت
موافقت ایتدی . بو کونده مملکتیمزده عرب لسانینه
حقیله آشنا اولان معلملر واردر . بو ذاتارنڭ اوزاق
وقت کیچمزدن قرائت عربیه ده اوز خوفمزه ینگل
طرزده کتابلر یازوب چیغارولرنده شبهه ایتیمز .
شولایده بزنگ انتخاب ایتدیکمز کتابلر موقت اولسه ده
مدرسه لرده استعمال ایتوب طورغه یاراماز می دیب
مطالعه و مذاکره دن حاصل اولان افکارمزی ، انتخاب
ایتدیکمز کتابلرنی معتبر «شورا» مجموعه سنده
معلملرمز نڭ نظارینه قویمق بولدق . بزم بو یازد-
قلمزدن استفاده ایدنلر اولورسه اوزمزی مسعود
صانارمز . اولمازسه اوزمز استفاده ایتمش اولورمز .

انتخاب ایتدیکمز کتابلر بونلردر:

قرائت و مطالعه دن : «التهیج و المطالعه» . بو
کچوک کتاب نظارت معارف طرفندن نشر ایدیلوب
نظارتقه تابع بتون مکتبلرده قوللانمقده در . بو کتابده
اڭ الک بر قدر نرسه لر نڭ اسملری صورت برله

والنحو. بوكتاب سوريه نك مشهور معلملرندن رشيد شرطوني اثريدر. كتاب دورت جزء دن عبارت اولوب دورتنچي جزئي هنوز طبع ايديلوب بتمه مشدر. صرف ونعوده تاليف ايدلمش دورت بيش يكي كتابلر ايچندن بز بوكتابني الك ياخشيسي ايتوب تابدى. صرف ونحو تعليمنده الك اعتنا ايتوتوش بولغان نرسه تطبيق مسئله سيدر. تطبيقات اجرا ايدلمه سه صرف ونعودن مامل درجده فائده حاصل اولماز. «مبادى العربيه» ده تمرينلر بيك كوب بولوب تحريرى هم شفاهيدر. بنا عليه بز مدرسهر مزده تعليم ايچون الك گوزل صرف ونحو كتابي «مبادى العربيه» ديمز. مبادى العربيه نك اوچ جزئن بترگاچ حاضرلك دروس النحويه نك دورتنچي جزئن اوقتوب طورو موافقدر.

(۳) بلاغت. بلاغت فننده تاليف ايدلمش يكي كتابلر كوب. بونلرنك قايسنغن طوتوب اوقوتساكده يارامازلق توكل. مصر تجهيز يلرنده اوقولمقده اولان «دروس البلاغه» بزده ده مشهوردر. بونده برقدر عيب اولسه اولده بيك قيسقه لغيدر. بز بلاغت ده اوزمزنك موافقراق طابقان بر ايكي كتابمزنى كورسه. توب كيته مز. برى ناصيف يازيجى اثرى اولان «عقد جهان»، ايكنچيسى رشيد عطيه نك «الاعراب» اسمنده گى اثرى. بو كتابلر ايكيسى ده مدرسهرده استعمال ايچون گوزل كتابلردر. زورراق مدرسهر لرمزنك صوكتى صنفلرنده امام جرجانى نك «دلائل الاعجاز» ي برله «اسرار البلاغه» نك بعض مهم فصللرى انتخاب برله اوقولسه بيك كوب فائده حاصل اولونك شبهه يوقدر. امام جرجانى بلاغت نك واضعسى اولوب كتابلرى ينگل وگوزل اسلوبلى هم بابنده نظير سزدر.

(۴) عروض قافيه. بز نك كوبره ك مدرسهر مزده عروض و قافيه فنينه بيك اهميت بيرلمى حالبوكه اشعار عربيه نى گوزلجه آكلاو و آنى درست اوقو ايچون الك ياردم بيره طورغان فن - عروض فنيدر. شونك ايچون بوفنگه لزومنجه اهميت بير و تپوشدر.

يكمز كتابلر كوبسى «نثر» ده در. لسان، نثر ونظم دن عبارت بولد يغندن اشعار غده اطلاع ضروردر. فقط تأسف كه، بز مدرسهرده استعمال ايچون انتخاب ايتلگان مناسب اشعار مجموعه سى كوره آلمادى. مصر مكتب و مدرسهرلرنده عموميتله معلملر اوزلرى انتخاب ايدوب گوزل فصيده لر، حكمتلى و معنالى كيسه ك كيسه ك بيتلر يازدرالر. حفظى مناسب بولغانلرن حفظ ايتدره لر. بزده ده حاضرلك بو طريق اتخاذ ايديلوب طورسه ضرر بولماز ايدى. مقتدر واطلاعلرى واسع معلملر كه بو بيك ينگل بر نرسه اولسه ده بعض معلملر كه ياخشوق چيتن بولونده شبهه يوقدر. شونك ايچون بز بونده معلملر كه مرجع اولاقچ بر نيجه كتاب كورسه توب كيته مز.

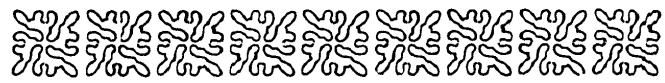
(۱) ادبيات اللغة العربيه: نظارت معارف طبعسى. بو كتابده الك معنالى بايطاقغه قصيده لر بار. بناء عليه هر معلمده بو كتابنك بولوى ضروردر. (۲) ديوان المعرى (اللزوميات). بويوك فيلسوفنك شعرلرينه آشنا اولوق هم بعض بيك مهملرينى حفظ ايتمك مطلقا ضروردر. فيلسوفى معرى و آنك لزومياتى بزم مملكتمزده بيك معلوم بولغانلقدن بو حقه سوز اوزاتمبمز. (۳) ديوان المتنبى. متنبى نك هر نه قدر غرضى سفيل اولوب، قصيده لر بىن آقچه فزانو ايچون سويلاگان بولسه ده آراهه بيك حكمتلى ومثل اورننده استعمال ايديله طورغان بيك كوب بيتلرى بولغانلقدن بو ديوان ياخشوق فائده لى بر كتابدر. مصرنك دارالعلوم كى الك آلداعى مدرسهرلرنده ده متنبى نك حكمتلى شعرلرى حفظ ايتدريله در. بز نك معلملر مزده مذكور ديواندن انتخاب برله بعض بيتلر يازدروب اوقوتسه لر وحفظ ايتدرسه لر ياخشوق فائده حاصل بولور ايدى.

(۴) ديوان ابى العتاهيه. ابو العتاهيه الك گوزل و الك حكمتلى شعرلر سويلاگان شاعرلرنك بريدر. شونك ايچون بونك ديواندن انتخاب برله بعض بيتلر اوقوتسه ضرر بولماز.

(۲) صرف ونعودن: مبادى العربيه فى الصرف

معلملر اوزلری یازدروب اوقوتلر. بز حاضرلک معلملر مژگه بر ایکی کتاب کورسه توب کیتنه مز: برسی یوقاریده ذکر ایتدی کمز «ادبیات اللغة العربیه» کتابی. بونده عرب ادبیاتینک تاریخی قسقه چه ذکر ایدیله. اڭ مشهور شاعرلرنک تاریخ حیاتلریک اجمالی صورته ذکر ایدیلوب کیچیله. ایکنچیسى تاریخ آداب اللغة له محمد بك دیاب. بو کتاب طاغی مفصلراق. یاڭی آچیلش «الجامعة المصریه» نڭ ثمره سی اوله رق مصرده آداب اللغة فنیه یاخشوق اهمیت بیرله باشلادی. الجامعة المصریه ده بوسنه مذکور فنده فرقدن زیاده لیکسیه بیرلدى. آداب اللغة ده گوزل کتاب یازغان آدملرگه الجامعة اداره سی مکافاتده تعیین ایتدی. بومناسبت ایله مصرنڭ اڭ زور ادیبلى مذکور فنده کتابلر تالیف ایتوگه کرشد. یکلری ایشدیله. تیز وقتده بو فنده گوزل اثرلر چیغه چق. آلدن معلملرنڭ نظر دقتلرن جلب ایتنه مز.

«ناهره» ده روسیه لی ترک طلبه سی جمعیتی ایچون رئیس: عارف شاکری.

قان نیندی نرسه هم آنده نیلر بار؟

قان آدمنڭ ترکلگینی صافلی، ننگنڭ کیبوگان اورنلرینه کرک بولغان مادهلرنی یتشدره، یانوب اشدن چقغان نرسه لرنی تنفس واسطه سیله طشقه چقاره طورغان بر صبیق نرسه در.

قانسز ترکلک ایتو ممکن توگل. آدم هم حیوانلر نڭ بتون تنی قان ایله تولیدر. اگرده بز قانغه میقراسقوب آرقلی فاراساق، قاننڭ بلازما (قان صووی)، ماده مصوره و باشقه نرسه لردن مرکب توسسز بر صبیق نرسه اولدیغینی و شونڭ ایچنده بیک کوب قزل کره چکلر همده بر آز مقدارده آق کره چکلر یوزوب یوردیگنی کوروربز. قان

عروض قافیهده بزنگ نظر مزده اڭ گوزل، اڭ مفید کتاب یسوعیلر طرفندن تالیف ایدلمش «علم الادب» اسملی کتابنڭ جزء اولن تشکیل ایتکان قسیمدر. ظنمزه بو فنده بو کتابدن بخشی بر کتاب یوقدر. بونک ضرورات شعریه، عروض، قافیه و فنون سبغه بیک فائده لی صورته ذکر ایدیله. مثال ایچون کیترا لگان بیتلریده ینگل، معنالی و حکمتلیدر.

(۵) املا. املاده تالیف ایدلمش کتابلر کوب وهر قایوسی ضرر سزدر. فقط املا قاعده لرین معلم اوزی یازدروب اوقوتسه طاغیده فائده لیراق بولونده شک یوقدر. بز بو اورنده معلملرگه مراجعت ایچون بر نیچه کتاب ذکر ایدوب کیتنه مز: (۱) دلیل الکاتب. (۲) عنوان النجاه. (۳) المفرد العلم فی رسم القلم. بو صوگفیسى اوزونراق بولوب اوقتو ایچون یاراماسه ده ترینلر بیک کوب بیان ایدلدیکندن معلملر ایچون فائده کیتیرر دیب کورسه توب کیتندک.

(۶) انشاء. انشاءده بر کتاب تعیین ایتنک بیک چیتندر. انشاء قاعده لرنده املا توسلی معلم اوزی یازدروب اوقتو تیوشلی بولادر. انشاء تعلیمنده بر نیچه طریقلر بولوب بری جمله آراسندن کلمه لر حذف ایدوب، جمله لرنڭ وضعسن آلدروب شاگردلرنی جمله ترکیبنه اوگرتنک طریقیدر. بونڭ ایچون بیروت طبیعسی اولان «درجات الانشاء» دن استفاده ایتنک ممکن. «درجات الانشاء» ایکی کتاب اولوب بری شاگرد ایکنچیسى معلم ایچوندر. هر ایکیسى اوچهر جزء. انشاء قاعده لرینه اطلاع ایچون یوقاریده بیان ایتدی کمز «علم الادب» کتابینڭ برنیچه جزئی مفیددر.

(۷) تاریخ آداب اللغة العربیه. مشهور ایسکی ادب کتابلرنده عرب ادبیاتی و آنڭ تاریخی مفصل صورته ذکر ایتلگان بولسه ده بیک طار اودر. بونی مستقل بر فن صورتینه فویو صوڭ زمانلرده غنه وجودکه کلمشدر. تاریخ ادب اللغة ده بر نیچه کتاب بار؛ فقط هیچ بریسى مطلوب درجه ده توگل، شونڭ ایچونده دارالعلوم دارالقضاء بیک مدرسه لرده

ايچون بولغان فائىسى: آدم ايچون اڭ كركلى بولغان مولدالحموضه نى كركلى اورنلرغە طابشرو، يانوب اشدن چققان كومرنى طشقه چقاروب طاشلاودر. فان صوى ايچنده قزل فان كره چكلرنى باشقه اق شارچكلردە بار ديگان ايدك. بو شارچكلر اصلده نوسسز اولسه لردە خطا بولسه ده اق - ديب يورتيله لر. بولار اوزلرينڭ توگار ك لكلرى برله قزل فان كره چكلرنى آيريله لر؛ كچكە شارغە اوخشايدقارندن اق فان شارچكلرى - ديب آتالار. بو شارچكلر قزل كره چكلرگە قاراغانده بر قدر زورراق لكه اوزلرى بيك آز ۵۰۰ قزل فان كره چكینه متابل فقط برگنه بولادر. بر طامچى فائده ۱۲۰۰۰۰ بولسه لردە ۵ ميليون قزل فان كره چكلرينه قاراغانده آزدر.

بو شارچكلرنىڭ اوسى نلرى تيگىز بولماي بلكه فطرشيدر. شونلقدن قوراي جىلا گينه بر قدر اوخشيلر. اق شارچكلر، آصيب لركى اوزلرى حركت ايتنه آلار. قزل قن كره چكلرى ايسه صوده آققان نرسه كىك، فان صوى ايچنده آغوب يوريلر.

اق فان شارلرينڭ حركتى شول روشده بولا: اكرده اوڭقە طابا حركت ايتما كچى بولسه لر، اوڭ يافلرنى بر نيچە كچكە آياقلىر چقارلردە شول آياقلىرى ايله يوللرنده بولغان نرسه گە يابشه لر. صكره جيونه لر. شولاي ايتوب برنجى آدمنى آتليلر...

ديك بزنڭ قانزده نيچە مە ميليون حيوانلر يوريدر. بوللرنڭ شونسى عجب! بو حيوانلر تنده بولغان ايكنچى حيوانلرنى يوطه لر. طبعى بولارنڭ آغزلىرى يوق. بولار نرسه نى يوطقان وقتده حركت ايندىكلرنده گى كىك كچكە گنه آياقلىر چقارلردە، يوطيله طورغان مادە نى شول آياقلىرينه يابشدروب اچلرينه آلار (*).

اق فان شارچكلرينڭ بزنڭ ايچون ايك زور فائده لرن نهمزگە، قانمىزگە كركان ضررلى ميقرولبلر

صوى ايچند (۱) بولغان قزل كره چكلر، چينى باصيق، اورطاسى قابارنقى تنكه گە اوخشيلر. بولار شول قدر كچكە كە: زورلقلرى هم كيك لكلرى دويمانڭ ۵ مكنه برى قدر در. ايكنچى نورلى ايتكانده بيش مكينى بر ره تكه تىسه ك بر دويم اوزنلغنده بولور. بر ساژين اوزنلغنده بر صىزىق حاصل ايتك ايچون يارطى ميليوندىن آرطق قزل كره چك حاجت بولادر. موندای كچكە نرسه لرنڭ عادى كوزگە كورنماووى اوز اوزندن معلوم بولادر.

بر طامچى فائده بيش ميليوندىن زىاده قزل كره چكلر بولوب آدمنڭ بتون فانى ۱۲ قاداق مقدارنە اولديغىدىن بتون تنه ۲۰ ميليارددن زىاده قزل فان كره چكلرى بولادر. بزقانى نوسسز بر نرسه ديگان ايدك. فان حقيقتا نوسسز بر نرسه در. فاننڭ قزلىقى، قزل فان كره چكندە بولغان گيوغلو بين (гемоглобинъ) (۲) ديگان مادە دن كيله در. گيوغلو بين: كومر، مولدالحموضه، مولدالمأ، آزوت و بر مقدار تيمردن عبارتدر. گيوغلو بين مولدالحموضه غە آرتق در جەده قومسزدر. فان دور ايتوب اوپكا گە كيلگچ تنفس سببلى هواننڭ مولدالحموضه سىنى آلادر. مولدالحموضه لى قزل فان كره چكلرى تنده دور ايندىكلرى وقت، مولدالحموضه نى كرك اورنغە طابشروب، تنده يانوب كومرگە آيلانگان و آدم ايچون ضررلى بولغان حامض فخم ديگان نرسه نى آلوب كيله لر. حامض فخم تنفس ايله اوپكادن طشقه چقادر. قزل فان كره چكلرينڭ بزنڭ

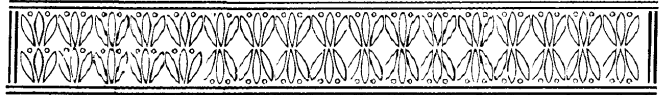
(۱) فان صوى ايچنده بزنڭ ايچون بيك فائده لى بولغان [Фибринъ] ديگان بر ماده باردر. بو ماده اوزينڭ خاصه سى برلن كوكاي آغينه اوخشيدر. فان، آدمنڭ تنده دو ايتكان وقتده - صوده اريگان شيكربلنمگان كىك فيبرين ماده سيد، هيچ بلنيدر. اكرده فان بر بر كيسك آرقلى طشقه چقسە، كوكاي آغى پشچاچ نچك فاطيلنسه، فيبرين ده شولاي فاطيلاشه در. فاننڭ بوروشده تندن چققاندىن صوڭ فاطيلاشوب كيتووى بزنڭ ايچون بيك مەم در. بر آدم قولن كيسسه، اكرده فائده طشقه چققاچ فاطو خاصه سى بولمسه ايندى بتون فانى آغوب بتون آدمنڭ دنيدان كيتووينه سبب بولور ايندى.

(۲) فان آدملرنڭ گيوغلو بين لرى آزابغان بولادر. شونڭ ايچون آنلرغە دوكتورلر نيمرلى بولغان دارو بيره لر.

(*) و فى الارض آيات للموقنين. و فى انفسكم افلا تبصرون. قرآن شريف.

بر له صوغشولاری هم آلارنی یو طولار یدر . فاندە بولاردن باشقەدە بعضی بر مادەلر بولسەدە مەم اولمادیقلر نندن آلا حقدە یازیلمادی .

اونا طلبە سندن : ف احمدوف .
ساؤینکە .

درست وجدان - اشانچلی میزان .

علم قاضی حجّه شرعیەلر جملە سندن اولمە سینی اثبات
یا که حجّه شرعیەلر شهادتە انحصارینی ابطال .

جملە خلق فاشنکە مقدس و محترم طونلغان بر بر نرسە بولدیهو، آکا صغونچی و آنک کولە گە سینە أشقلانوچینی بیک کوب اوچر اتورغە بولا؛ حقلی ناحق هر کیم شوکا یابوشه و آنک سایه سندن مقصدلرینه ایرشمک یولینی کوزت . بریسی بر فکر یازامی ، آنی سوز باشی ایدوب قویا . ایکنچی بریسی باشقە برینه مدح ویا جرح انشا ایتمی، طاغین تلینه قلمینه شول نرسە کیلوب کره .

مونا، حاضرده هر کیم « وجدان»، « وجدان» دیه باغیره . « وجدانم شولای قوشا»، « وجدانم کونهرمی» عبارلری هر آغزدن ایشیدلوب تورا . دیمک : بز حاضرگی کونک وجدان دورینه کرگانمز، عهوم خلقمزده وجدان حکم سوره باشلاو ساعتی یاقنلاشقان . اگر سؤاستعمال گە (نیوشسز قوللانماغه) اوچراماسه ، بونی بر خیرلی فال صانارغە بولا، چونکه اعتقادده حریت اولوب هر کیمینک وجداننی تقدیس فیلولی آکلانه . آدمیلر اعتقاد و وجدانلرینی باشقە لرک اسارتندن آزاد ایدە بیلسەلر، سعادت انسانیه باسقچینک برنچی درجه سینە آباق سالغان اولورلر .

الله تبارک و تعالی حضرتی، کمال حکمتیله، نوع انسانک هر بر حاجت نرسه سینی، باشقە حیوانلرده طوتقان سنتی (یولی) بوینچه، اوزنده بار اتقان . یعنی اوز اجتهادی بر له جملە حاجتلرینه یول طابا

آلورلق روشده، بیک کوب قوهر احسان فیلغان . البته اول قوهر بیک توغری یولدن باررغە مجبور ایدر درجده کوچلی بر نرسه بار قیلمتی، بو قوهرلرک محاکمه سنیک آکا طاپشرمق «الذی احسن کل شیء خاقه ثم هدی» جملە سبیلە موصوف و ممتاز اولان صانع حکیمک مقتضای حکمتندن ایردی . مونا شونک ایچوندە، نوع انسانه مخصوص اولهرق « وجدان» اسملی مقدس بر میزان یا که عدل بر محکمه وضع ایتیش . تا که انسانلرده هوای نفسانیلرینه مغلوب اولهرق، مذکور قوهرلرینی سؤاستعمال ایدرلر ایسه بر وقت، مذکور محکمه وجدانک محاکمه شدید سینە دوچار اولوب ندامت اسملی روحانی بر جزایه محکوم اولسونلر . مگر، کوبرک انسانلردن وحشت اثری تاما کیتوب بنمادیکی سبیلی - یعنی جسمان انسان صورتک اولسەلرده، روحا ومعنی حیوان او- لدقلری ایچون - بوکونگه چه او میزانی کیره کنچه استعمال ایدە بیلماشلر یا که او محکمه عدلیه به ده بوی صونماشلر .

عالم انسانیت، وحشت دائره سندن چیقوب، تمدن و معارفک بیوک درجه لرینه آشمه سی نسبتندە او محکمه به اطاعتی یا که او میزان مقدسله هر بر عملی اولچه مه سیده مجبوریت حکمینی آلا بارر . بر کون کیلور انسانلره حاکم مطلق ده آنچق اول وجدان صادق اولور قالور . انسان، او وقت کامل انسان اولور، انسان او وقتغنه خدانک هر بر امر ونهینه طوعاً و اختیاراً بوی صونار . حقیقی انسانه امانت ایدیلن حقیقی دین ده او کون عهوما حکمنی اجرا ایدر . «انی جاعل فی الارض خلیفه» آیتینک سریده علی الاطلاق او کون ظاهر اولور .

کوب وقتلر اولا، امام اولمانمز سبیلی محله مز اچنده چقغان دعوالری یا که دوخانونوی صوبرانیه طرفندن حواله ایدلمش بر بر اشلری تفتیش ایدرک شرع شریف موجبچه هر ایکی طرفینه حکم اعلام فیلماقچی اولمز . بوکونگه قدر دستور ایدیله کیلگان فقه کتابلری کوسترگان بول اوزرنک تفتیش ایدلد-

برینی گنه اعتبار و باشقه لرینی فوتسز حساب قیلوق یولسزلقدیر. مقصدلره ایسه آنچق اوز یولی ایله بارلقدن ایرشمک ممکن اولور. دیهک، حقیقتک یولی شهادته محصور دگل.

بونلردن برنچیسن اثباته محتاجلق کورلمز درجه ده ظاهردر. اوشانداق ایکنچیسینه هم انکار ایدر بر منصف اولور ظننده دگل. فقها کرامک کوب اورنلرده: «لئلا يعود علی موضوعه بالنقض» دیه استدلال قیلمه لری بوندن عبارتدر. ایهدی تردد و اشتباه احتمالی اولسه، یالکز اوچنچیده گنه اولور. شونک ایچونده بز، بو اوچنچیسن اثبات حقنده، بر نیچه جهله سوزلر یازاچمیز:

(۱) قرآن کریمک هیچ بر یرنده بینه و جههیی ایکی شاهدک شهادتینه گنه حصر قیلماغان، بلکه کوبراک اورنلرده وجدان صادقنی حکم ایدرک آکا مراجعت ایله تفکر و تدبیر قیلورغه قوشقانی آچیق آکلانه. جهلدن بری اوله رق مونه بو آیت کریمه بی کوستره من: قل انما اعظکم بواحدة ان تقوموا لله مثنی و فرادی ثم تتفکروا ما بصاحبکم من جنه ان هو الا نذیر بین یدی عذاب شدید (سبا آیت ۴۶). نبییز محمد صلی الله علیه وسلم ناک حق پیغمبر ایدیکنی اثبات کبی امر خطیرده بیله، کفار عربک مرأ و تقلید دن بر طرف اوله رق وجدانی محاکمه لرینه، قرآن کریم اعتماد قیلغان ایسه، عدالتی اشانچلغی، صداقتی یهین وعهدلر ایله تأمین ایدلمش بر امینک (فاضلک) شبهه سز علم و وجدانینه نیچون اعتماد قیلنماز؟! بوندن باشقه ده «بل اتبع الذین ظلموا اهوائهم بغیر علم - مالهم به من علم» مفهومده گی بیک کوب آیتلر دن یقین درجه سنده اولان عامک حجیتینه استدلال قیلورغه بوله.

(۲) پیغمبرمز صلی الله علیه و سلم اوزیده بعض اورنده برگنه کشینک شهادتی برله ن حکم ایتمک و سببی صورالدقه «من شهد له حزیمة فحسبه» بیورمش. البته حقیقت واقعیه مطلع اولغاچ «ایکی شاهد اولمازسه حکم ایدلمی» دیوب تورماغان.

کده بر طرفی (مدعی) ناک جهه سی قونلی، ایکی شاهد آنک فائده سینه شهادت بیرگان مزکیلر تزکیه ده قیلر؛ اما حقیقت حال شاهدلرک کستر دکنجه دگل ایدرکی بز اماملره ظاهر، شونک ایچونده او شاهد لرک شهادت لرینه بنا ایدرک حکم قیلورغه اصلا وجدان کوتارمی. شبهه سز معلوم: آناو طرف (مدعی) نفوذ و یا که باشقه بر خاصیتی سایه سنده شاهدلرده طابقان هم تزکیه چیده. مونا، شول وقتک نیشلرگه کرک؟ رسم و فورمه لر ایله عمل قیلماق، ظالمک جهه سیننی تقویه ایدرک، مقدس وجدانمه خلاف اوله رق، ایکی شاهد شهادتی موجبجه بر حکم نامه توزه بیلور مز. دوخاژنوی صوبرانیه ده امضا (اوتویردیت) ایدر. لیکن بو قدر ایله اش بته رمی؟ حقیقت حاله واقف اوله توروبده، ظاهری فورمالر ایله عمل قیلد. نمز ایچون کیملر مسئول اولورلر؟ مظلومک کوز باشی کیملره اولور؟ بز اماملره می، یا که جهه یی آنچق ایکی شاهدک شهادتینه حصر ایدن فقهایه می؟ ظنمجه: قرآن کریمک صریح نصلری ألمزده ایکن، عصمتلری ثابت اولمیان کیمسه لر طرفندن تألیف ایدیلن، طار دائره لی قانونلری - جف القلم - دستور طوتهن بز اماملره گنه اولسه کیرهک.

انظار عامه یه عرض ایتمکده اولان نقطه یی، دلیللری ایله آچیق کوسترمک ایچون، بر مقدار بویله تفصیله حاجت کوره مز: (۱) دعوالری تفتیشک اصل مقصود حقیقت حالک آچیلوی در. (۲) بر بر مصلحتی رعایت ایچون دستور طوتلمش و سیلرلر، اول مصلحتک خلافتی میدانه توغدره چق اولسه لر، قوتلری بته. (۳) نفس الایرده، حقیقت اسملی نرسه هر خصوصه برگنه اولسه ده، آکا ایرشدره تورغان بوللر، تورلی اورنده تورلیچه اولوی ممکن. محیط دائره ناک هر بر نقطه سندن، مرکز توغری ایرشدره تورغان اوزینه مخصوص باشقه بوللر اوله رق، بری اورنینه ایکنچیسسی پارامادیغی کبی، حقیقت وقائعه ایرشمک ایچونده هر خصوصه، اوزینه مخصوص بوللر اولوب، اثبات حقیقت حقنده بو بوللردن

باغوچیلر.

نادانلق آرفاسنده بزم خلقمز آراسنده طارا-
لمش بلالرنڭ برسی اوشکروچی، باغوچی، ایمنهوچی
لرنڭ کوبلگیدر. نیندهی گنه اولغه کوز سالساق،
آنده اوزلرینه کیره کلی بیکتیمر، صنعت، صاحب،
حکیمه، زلیخالری بولادر.

آول خلقینڭ فارتندن باشلاب بالاسینه قدر
بولارنی بلهگان کشی یوقدر. چونکه هر قایوسینڭ
خدمتی بیکتیمر آغایفه، زلیخا ایگه توشمی بولمیدر.
بره ونڭ آطی یا صغری یا که باشقه بر حیوانی یوغا-
لدی، نیده بولسه جانسز ملکی اوغرلاندى ایسه
ایک اول باغوچیغه بارا. باغوچیغه نوغت بورچاغن
صوغه سالوب، طوزلی صوغه کومر کیسا کلری
سالوب قاراب توراده، نرسه سی یوغالمش کیسه نڭ
سویلاب بیرگان سوزلرینڭ اوکایینه قاراب، کتودن
یوغالمش اولسه « اورمان یولی ایله کیتوب، اورمان
ایسی منوب یوری ایکان، اوچ یول چاطینه صوغان
ایله کومهچ تاشلاب، ازلهرگه کرهک » دی. سوز
جایندن مالنڭ صویلفانلغی یا که یراق یرگه اوزاتو-
لغانی آکلاشلسه « بوقغه ازلهب مشقتلمه گز، تابلور
یرده توگل » دی. آداشوب کینتکان حیوان، طابوله
قالسه، باغوچی نڭ شهرتی بیگرهک جاییلب کینه.
اول باغوچی، اوشکروچیلرنڭ قای برسی اوقی یازا
بله تورغانلری، استخاره قیله یاپسه بر کچکنه کاغد
کیساگی یازوب: « قولاغنه به یلهب یاط، نوشکا
نی نرسه کرسه مگا کیلوب سویلهرسڭ » دیب اوزاتوب
یباره. ایری ایله آراسی بوزولغان یا که بالاسی
بولماغان و یا که یوکلی بولوب وقتینه یتمیچه بالاسینی
توشره تورغان خاتون، فاین آناسندن چبر کوره
تورغان کیلون، کیلونندن حرمت کورمگان فاین آنا،
بر یکنکه کوزی توشکان قز، یاپسه قزغه کوزی

اوشبو وجهلر ایچونده، یقین درجه سنده اولان
علمه مبنی وجدانی هر نرسه دن اوستون وبرنچی حجه
اعتبار ایدهرک، ایکی شاهدک شهادتینی و مزکیلرک
تزکیه سینیده ایکنچی درجه ده طومتق تیوش، دین.
یوسفه کوب باطللر حقیقت رنگینی آلهرق و کوب
حقیقتکده پرده آستنده یاشرن فاله سی لازم کیلدر.
انصافله محاکمه ایدنلر شاید بودعوایی تصدیق ایدرلر.
اگر اماملرک وجدانلرینه اعتماد قیلمقده هم
کوب مفسده خوفی اولورسه، اول وقت خصوصی
شول وجدان صادق غه بناء ایدیلهن حکمی، ایکنچی
بر هیئت قضاته رفع ایدهرک تکرار محاکمه قیلدرمق
یولی قانون طوتلسه بویله خوفه هم اورون قالماز.
ذاتا بونڭ نظیری هم معتبر فقه کتابلرنده طابلمقده.
« وان کان نفس القضا مختلفا فیه فبا مضاً قاض آخر »
(نقابه، کتاب القضاء). دیمک، نفس قضانڭ صحتی
مشکوک اولان اورنلرده او قضایی ایکنچی قاضی به
رفع وانڭ اجتهاد و محاکمه سیله امضاً و یا که فسخ
قیلمق اصولی سلفلر عصرنده هم رعایت ایدلش بر
یول ایمش.

بو خصوصده متخصص عالمرمز فکرلرینی یازوب
مطبوعات واسطه سیله نشر قیلسه لر، حقیقت آچیلمه -
سینه خدمت ایتمش اولورلر ایدی. بزچه علم یقینی
هر نرسه دن اوستون و هر حجه دن قوتلی بر حجه
اولوب بوکا فارسی کیلورگه هیچ نرسه نڭ حق یوقدر.
أترك ما علمت لرأی غیری * و لیس الرأی کالعلم الیقین
فان الحق لیس به خفاء . * اگر کفره الفلق المبین
عمر القرشی « بوکای » ایلنده.

بو مقاله یی یازوب بتوردیکم سوکونده، ملتقی
الابحر هم آنڭ شرحی مجمع الانور کتابلرینڭ
کتاب القضاء سنده « و اذا علم القاضی بشی من
حقوق العباد فی زمن ولایتیه و محاکمها جاز له ان یقضی
به من غیر شاهد حتی اذا علم القاضی ان زیدا
غصب شیئا من المدعی، یاخذنه عن زید و یدفعه الی
المدعی و هذا جواب رواية الاصل » دیه یازلمش بر
سوز کوردم.
ع. القرشی.

مراجعت فيلسهده ، اول وقت ايندى طيببگه اورن قالباغان بولا .

كيلون ايله فاين آنا ايكويده تربيه كورمگان حسن معاملدن بي خبر الوغسى شفقت ، كچيسى الوغرىغره حرمت فيلو وظيفه لرى ني ايدكنى بلمه دكلرنندن آرالرى توزوك بولمى . فاين آنا كيلوننى اوزينه فاراتور ايچون ، ياكه كيلون فاين آناسنى يومشانور ايچون باغوچيغه بارا . باغوچى : « سين ميكا فلان قدر بيرسهك ، مين آنى مامقندن يومشاق ايتارمن » دى . ئلله نيندهى تويونچكلر ياصاب : « بوسىنى فاين آناك ياكه كيلونك باطه تورغان ياصدقغه سال ، ايكنچى تويوننى اوزك بويونكا تاغوب يوررسن » ديب آچهنى آلوب فلا ، كوبى آرمى وقت اوتة . نادانلق آرقاسنغى طاوشلر دوام ايتنه بيره ، برسىنك داروچيسى بولغان باغوچيغه ايكنچيسى هم بارا ، حالنى سويلى ، باغوچى ايسه ، بواشدن خبرسز كىي كئابقه قارى ، اوقى بلمى تورغان بولسه صوغه كومر كيسا كلرى سالوب اوزاق زمان قاراب تورغاچ : « يوزى قارا بولسون ، سىنى سحرلاب ياصدغكه سالغان تيزرك آلماسهك خراب بولاچاقسن » ديب فورقتوب ييارگاچ ، ياصدقلرنى تفتو باشلانه ، الگى تويون كيلوب چققاچ ، اچندن بدى تويون ، تويلىش صاچ لر ، طرناقلىر ، چوپرهك كيسا گينه به يله نمش طوپراق ، حتى بعض برندن طاوق آياغيدنه چقا ، تويونىنى آلوب ينه باغوچيغه باررغه توغرى كيله ، باغوچى ئلله نرسه لر اوقوغان بولوب ، قاراغاچ : « مونه بوسى سىنك چاپلرگنى تويونلار تلىگنى باغلامش ، بو طوپراق فبر طوپراغى » اگر تويون كتورگان قاينانه اولسه : « سىنى اوغلوگندن صوتمش » اگر كيلون اولسه « سىندن ايرگنى صوتمش ، بو طرناقلىر ايله اوزينه باغندرمش » دى . اگر طاوق آياغيدنه بولسه « روسدن سحرلتمگان » ديب نكى بيچاره نك فورقوى حددن آشا . « ايندى بونلرنى قايدنه ايلته يم ؟ » ديگاچ ، « مينده قالدر . سحرلرينى قايتاروب بيرر منده ، پچراق اورنغه ناشلارسن ، اوطغه صالا كورمه ،

توشكان يكت ، اوزينه الگى نك معبىنى جلب ايتار ايچون ، ينه شول بيكتيمر ، فضلى آغايغه ، حكيمه طوتايغه مراجعت فيله . اوزينك ياكه بر حيوانينك بر يرى كيسلوب قانى طوقتاماسه ، بو وقتده هم باغوچيغه باروچيلر آز بولمى . ينه شول هيچ بر نلگه اوغشاماغان معناسز سوزلر ايله اوشكرو .

كوب وقتلر مذكور باغوچيلر اوشكرو لرى ايله گنه فالهاينچه ، اوزلرى ياصاغان دارولرنى ده بيروب ، نجس فييح شيلر ايله دارو فيلورغه كيكاش بيره لر . مثلاً ، كوز آغرىغنه چوپرهكنى بول ايله چلانتوب كوزگه يابو ، كوزدن ياش آفسه ات بولى تامزو ، فوتر ، چوبان كىي جراحتلره تيزهك ، بالالرنك باشنده فوتر ياكه طاز بولسه ، عمومى بولغان مونچانك ايدن يارقلرنده ، بوساغه آستنده جيولمش پچرافلرنى سورترگه بيورالر . حفظ صحتدن بي خبر آنالر شونلرنى اشلاب اوزلرينى هم بالالرينى ، بر اورينه بش نورلى آوروغه مبتلا فيلالر .

طيبيلر يراق بولغان اوللرده بوندای ايمچى ، اوشكروچيلر پادشاهلىق سوروب ، قارا خلقنك آچه سنى آلوب ، جاننى جفاغه سالديغينه ايس كيتارلك يوق . طيبب بار اوللردهده هر بر اولغه آلطى بدى باغوچيدن كيم بولمى . قايبو برسى طيببگه مراجعت فيلسهده بر - ايكى كره طيبب بيرگان دارونى ايچرده فائدهسى بولمادى ديب ايمچىگه يوگره . ايكنچى بر كورشسى كيلهده : « سين حكيمه ابيگه بار ، بزك كيلوننى اول دارولادى » دى . آرى كينه ، آندن فائده بولماغاچ تاغى برسى : « سن كورشى اولدن حاسليليه آبصطايى كينور ، مينم سكلوم اورغانده اول چالمق (۱) بلشى پشروب بدى يول چاطينه ناشلاغاچ يغشى بولدى » ديگاچ بيچاره حاسليليه آبصطاي نيدنه كنوره . قايبو برسى بش آلطى باغوچيدن ايله توب ، بربر اعضاسى ضعيف بولغاچ ، ياكه قبر يولينه يوناله باشلاغاچ طيببگه

(۱) حيواننك بوغازلاغان يرى هر وقت ايمچيلر آراسنده

نوری برلن تنویر قیلدی لازمدر. هر عصرده انسانلر غه جهل مستولی اولارقی، آدملر توغری یولدن یازدقده انسانلر ما بیننده اولان حقسزلدی و آنلرنی امراض قلوبدن تغلیص ایچون هر عصرده رسوللر یبارلمش و آنلره امراض قلوبنی دواده رهبر اولنمق ایچون برر کتاب ویرلمشدر. چونکه انسانلرنی فدا اشلر قیلوی مرض قلوب سببلی اولوب قیلرینی تصفییه قیلدیچه دنیاده سعادت اولماز. جناب حق آدملر آراسنده هر تورلی فساد اخلاق (شرب خمر، عبادت اوٹان، قتل بنات کبی شیلر) شائع اولدقنده، رسولمز حضرتلرنی بعث ایدوب، آنگا رهبر اولارقی قرآن شریفنی ویرمشدر. دنیاده انسانلر ایکی نوع اولوب بر نوعسی نافر و دیگری کاملردر. کاملر اولرلی ایکی صنف اولوب، کمالی کندینه منحصر اولسه «ولی»، غیرلرینی تکمیل گه قادر اولورسه «رسول» اولور.

رسوللر حسن اخلاقده غیرلره نهونه اولورلر غیفی آدملر اولوب، خلق برلن معاملده رفیق وملا-یمت برلن مأمور اولمشلردر (*). بزم رسولمز ویرلمش کتاب، قرآن شریف اولوب وعظ، قصه، احکام نامنده اوچ الوغ قسمدن عبارت اولنور. قرآن شریف، امراض قلوب گه دوا، مؤمنلره رحمت، توغری بول کورگزوی رهبردر. جناب حقدن وعظ دیه توصیف ایدلدکندن. اوشبونده اولان فلسفهلرنی فخر رازی حضرتلری «تفسیر کبیر» ده بروجه آتی بیان ایدبور:

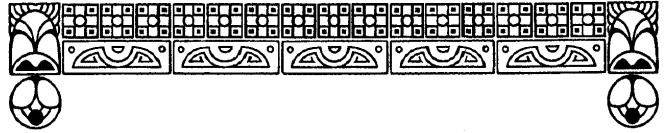
«ارواحک اجسام غه نعلقی خصوصی عشقی وطبیعی میل سببلی اولور. روح اجسام غه حواس خمس واسطه سیله الفت ایدوب، عالم ارواحک، عالم اجسام غه شدة الفتندن بر روحانی آورو، (عبادت اوٹان، شرب خمر، کبیلر) حاصل اولور، شول روحانی آرونی نداوی ایچون بر طیب حاذق لازم اولور، اشته بزم آرمزده اولان حقسزلقلری بترمک ایچون

(* «فبما رحمة من الله لنت لهم ولو كنت فظا غليظ القلب

لانفضوا من حولك».

خراب بولورسن» دی. اوشبو توپونچکلر آرقه سنده کوتارلگان طاوش غاوغه لر، عائله ناک خر ابلغینه سبب بولادر.

محبوب جمال آنچورینا.

حکمت اسلامیة

I

روحانی تربیه

(قرآن ناک امراض قلوب گه شفا اولمقی. ارسال رسل فلسفه سی.)

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم. قد جائكم موعظة من ربكم وشفألما فی الصدور وهدی ورحمة للمؤمنين. قل بفضل الله وبرحمته فبذلك فليفرحوا وهو خير مما يجمعون. اسلام دینی ناک برنجی اعتنا قیلدی شی روحانی تربیه اولوب، انسانلرنی باطنلرینی تصفییه و هر تورلی کدوراتدن پا کلمک برلن امر ایدر. انسانلرنی ظاهرلری نه قدر صوفی صورنده اولسه اولسون ونه قدر دنیادن بی خبر اولمق صو-رتنده آرقه سنی چقارب (*)، برگه باقوب بورسون، ایچی حسن اخلاق نوری برلن تنویر ایدلمسه و کولکنده انسانلره، خصوصا مسلمانلره محبت حسی اولسه، اشی مسلمانلر آراسنده فتنه چقارمق اولسه، فرشته صورنده اولسه ده، اول آدم یاخشی آدم حساب ایدلماز.

اسلام ظاهری صورتلره اعتبار قیلما، صورتنک نظر شرعده هیچ اهمیتی یوقدر. انسان کامل اولمق ایچون ظاهری ایلان برابر، باطننی قرآن شریف

(* «افمن یمشی مکبا علی وجهه اهدی ام من یمشی

سویا علی صراط مستقیم». ظاهرده صوفی کورنوب، آرقه سینی چقارب و یوزنی توپان فویوب یورمکه اولان آدم توغری یولده می؟ یا که ظاهری ریالردین پاک اولوب، قلبی توغری اولغاز، آدم توغری یولده می؟ البته اولگسی توغری یولده، دگل، برگه باقوب یورمک برلن هدایت آراسنده هی مذاحبت یوقدر.

روح: روحنڭده مشهور ايكي معناسى اولوب، برنچسى تنده نامرلر واسطه سيله نارالمش بر روحانى قوتدر. بخار، بخارى ماشينهنى حرکت لندردىكى كىي روحده جسمنى حرکت گه كىترر. ايكنچى معناسى انسانده اولان موهبه الهى اولان بر قوت اولوب «ويستلونك عن الروح قل الروح من امر ربي» آيتنده مذکور اوشبو صوڭفى معناسى ايله در.

اشته قلبنڭ معناسى بلكه. بزم بو اورنده قلبدن مقصودمز، اولسكى معناسىل دگل، بلكه صوڭفى معناسىل در. اوشبو صوڭفى معناسىل قلب، جناب الهك نظر گاهى وعبد ايلان مخابرهده واسطه اولنور. انسانده اولان قلبنڭ خاصىتى حيوانانندن تميز ايلان برابر هر نورلى بخشىلق ويما نلق قلبدن اولور. قلب، اصل فطرتنده بخشى وهر تورلى كدورانندن پاك اولور. لکن انسانلر آراسنده اولان هر تورلى بوز وقلقلر، امراض سببلى قلبنڭ اصل فطرتندن چقدنندن اولور. بر آدم توغدنده گوزل تربيه كورسه وقلبى مريض اولورلق سببلردن صافلانسه اول آدم هيچ بر ناچار فعللى ويما ن خلقلى اولماز. دنيا ده نه قدر اوصال آدم وار ايسه آنالرنندن توغدنده اويله اولماي بلكه صوڭنندن ناچار تربيه آلمق سببلى قلمينه مرض ايرشوب، قلبى اصل فطرتندن چقمش اولور (*). بر آدمنڭ قولى توتماز، آياقلى بورماز، كوزى كورماز اولسه اصل فطرتندن چقدنندن اولور. اوشانداق، بر آدم قلبنده اوصاللى و فناللى اولسه، اول قلبده هيچ شك وشبهه سز آورو اولنور. «وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون».

انندمز حضرتلرى يبارلمش اولوب، قرآن امراض قلوبنى دوا حقنده برنچى دوا در (*).

II

قلب، عقل، نفس وروح.

(احيادن و ابن مسكويه اثرلرندن مقتبس)

مقاله مزده كوب مرتبه ذكر ايدلمكده اولان اوشبو كلمه لرنڭ معنالرنى آكلامق لازمدر. بناء عليه بزرلر اوشبو كلمه لرنڭ معنالرنى بونده بيان قيله چقمز. بو لفظلر انسانده اولان باطنى قوتلر اولوب، بعض معنا سى برلن حيوانلر مشترك اولسه لرده، بعضى سببلى حيوانلردن ممتاز اولور.

قلب: قلبنڭ ايكي نورلى معناسى اولوب بر معنى سى انساننڭ صول قابرغه سى آستنده اولان يومرى ايت گه دينلور. ايكنچى معناسى انساننڭ اولان روحانى قوت معناسنده اولنور.

نفس: نفسنڭ كذلك ايكي نورلى معناسى اولوب، بر معناسى نفس اماره دينلان وهر تورلى معصيت وشهواتنه منشأ ورهبر اولان شى گه اطلاق ايدلور. اشته اهل تصوفنڭ «نفس اماره» ديه توصيف قىلدقلىرى اوشبو نفس اولوب، «اعدى عدوك نفسك التى بين جنبيك» حديث شريفنده اوشبو نفس مراددر. ايكنچى معناسى: انساننڭ كندى نفسى معناسنده اولوب، «يا ايها النفس المطمئنة ارجعي» خطاب جليلى برلن مخاطب اوشبو صوڭفى معناسىلدر. عقل: عقلنڭ كذلك ايكي معناسى اولوب، برسى (بر شىنى واقعه اولدقنجه بلكه) معناسنده و ايكنچى معناسى ده علمنى مدرك اولغان قوت معناسنده در.

(* بو كونده آروپا حكما سى، كوب آدم ناچار اشنى اوصاللقدن قىلماي بلكه بر مرض قلبى، سببلى قىلور دىرلر، شول جهتله آروپاده تعليق برلن حكيم ايدوب، قويلمش وعده داخلنده بر قنا اش قىلماسه اوصاللقندين اولمىتى بلىنوب آزاد ايدىرلر. بزم رويسيهده هم مذکور لايحه دوياغه كوتلدى. بو كونده يا گاش دبه نلقى ايدلمش بر فكونى، غزالى حضرتلرى نچه يوز سنه مقدم سويلا ب كته شد.

(* قرآننڭ شفا اولمىسى ذكر اولدقده هر وقت روحانى آورو، امراض قلوب مراد اولدر. يوقسه بعض جهلاء ظن قىلغانچه ظاهرى آروولر مراد دگلدر. «چاوتسكه» ياكه «سيبرسكوى يازؤه» نى، نه قدر اوشك رسا گنده فائده اولماز. بلكه ظاهرى آروولرنى طبييلرده قارادنندن اول قدر فورقنچ دگلدر. اما بر آدمنڭ قلبى آورو اولسه دنيا و آخرت ميت حكمنده در.

III

علوم و معارف.

(ابن الحسن الماوردی نك «ادب الدنيا والدين» نام اثرندن مقتبس)

اسلام کلامازدن مقدم، عربلر تمام علوم و معارف گه دشمن ایکن، اسلام ابتدا علم معرفت تارا. توغه سعی ایدب، ایلک اول ابتدائی تعلیمی عربلر ما بینده نشر ایلمشدر. دنیاده ملتارنك اهمیتی سانلری کوب اولمق ایله دگل بلکه علوم و معارف برلن ایدیکی معلوم بر مسئله اولدیغندن بو کونده آوروپاده، انساننك غیر حیوانلردن تمیزینه سبب اولان فصل منطقیسی (قبول الترقی الی غیر النهایة) دیرلر.

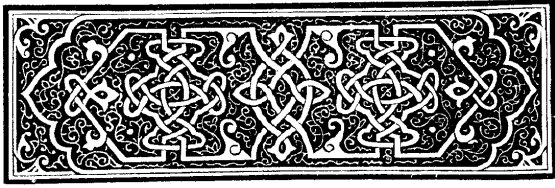
اولده یونانلر عصرنده باشلانغان هر تورلی فنی ترجمه و تکمیل ایدوچیلر عربلر اولوب، علوم و معارف گه تشویق و ترغیب یرنده نه قدر حدیث و نه قدر آیتلر وارد اولمشدر. جناب حق، کلام شریفنده «هل یستوی الذین یعلمون والذین لا یعلمون» دیمشدر. افندمز حضرتلری دییور: «عالم آدمنك عابدگه نسبت ایله فضیلتی سرگه نسبت ایله بنم فضیلتم کبیر»، «علمنی اوگرا نکز! چونکه الوغ و کچک اولدقنکز وقت سزه یاردمچی اولور».

هر عصرده و هر ملت نك چهلاسی علم اهلینه طعنه و علم گه دشمنانلق قیلودن کیرو تورمامشدر. تاریخ صحیفه سینه نظر قیلندفده هر عصرده چهلانك علم و اهل علم گه بغض و عداوت قیلدقی کورلور. «جهلت فعادیت العلوم و اهلها

كذلك العلم یعادى من هو جاهله».

«بن کندی جهالت سببلی علم و معرفت گه عداوت قیلدم، علم و معرفت ده چهلایه عدودر» دیمک اولور. بر آدم نه قدر عاقل و نه قدر تدبیرلی اولسه اولسون اگر قلبی علم و معرفت نوری برلن تنویر ایدلمسه آنك كوكلی میت حکمنده اولنور. انسان اولده قلبینی انوار اسلامیه ایله تنویر

ایدوب، علوم دینییه فی تکمیل بعدنده، تأمین معاش ایچون علوم دنیاوینده بیلیمک لازم اولور. اوشبو قدرسی فرض عین اولوب باشقه چه دنیاوی علملر فی اوقومق فرض کفایه درجه سنده در. اگرده بر تورلی فن، جزئی صورتده گنه اولسه ده مسلمانلر ایچون ضرور اولسه، دین گه ضرر کتورماز شرطی ایله آنی اوگرنمکده ضرر اولماز. عبدالقیوم بهمانی «جولبات».

قرآن آیتلرینه رقملر قویوب باصق حقنده.

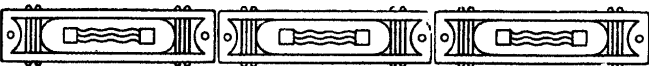
آیتلری سانالوب (طنشلر اوستلرینه رقملر قویولوب) قرآن شهرنده قرآن شریف باصلاچغنی اوزغان فنده، غزته لرمز یازمشلر ایدی. قرآن شریفنی هر وقت مطالعه قیلوچیلر خصوصا قرآن شریفنك اوزینی درس قیلوب اوقوتوچی و اوقوچیلر اوشبو طنشای رقملی قرآن شریفنك باصلوب چیغویینی کوتوب طوردفلری ایشنوله در. بو مسئله ایله طوغریدن طوغری مناسبتم اولدیغندن «شورا» واسطه سیله بر قدر معلومات ویرمکنی اوزمه وظیفه دیب بیلدم. واقعه بویله در:

بعض ذاتلرنك تشویقی ایله قرآن شهرنده مطبعه صاحبی خاریطونوف، طنشلر اوستلرینه رقم قویوب قرآن شریف باصدمق فکرینه کروب، رسمی صورتك قرآن مصححی اولان امام صفی الله حضرت که بیان قیلدی. صفی الله حضرت ایسه نیچوندن بو مسئله فی اورنبورغ دوخاونوی صوبرانیه سینه مرافعه ایتدی و کورر ایچون دیه رقملر قویلنوب باصلمش یاروم صحیفه قرآن شریفی یبارلدی. بو صحیفه ده؛ ایلکده بولغان ج، ط، لا حرفلری طنشلرنك ایچلرینه و رقملر طنشلرنك اوستلرینه قویلمش ایدی. اورنبورغ دوخاونوی صوبرانیه سی طرفندن

اول چاغنده رقملىرنىڭ طنشلىرنىڭ ايچلىرىنى قويلمىقلىرى بىر قىر اوڭقايلىق دە، اما حرف ايله باصلغان صورتىدە بوش مەكىن دىگىل . شونىڭ ايچون رقم قويلوب قرآن باصدمىق مەسىلىسى حاضىرگە حل ايدىلىدى . اورنبورغ دوخاۋونوى صوبىرانيەسى اوزىنىڭ مذكور قرارىنى بوزمىغان مدتدە بوش مەكىن اولمىيەچقىدۇر .

محمدالمىرجانى .

شورا: بوش مەسىلە، اوشبو ماددىلەردىن مەركىب بىر شىدىر: ۱) قرآن شىرىفنىڭ طنشلىرىنى رقم قويلوب جاۋىزىمى؟ ۲) طهارىتىسىز كىمىسەلەرگە اوقومىق، نەزىدە اولان قرآنلىرىنىڭ حقنىدە آيتلىرنىڭ عددلىرى مەتبىر طوتلىدىغىدىن و آيتلىرىنى سانامىق طوغرىسىنىدە بىش آلتى نورلى مەسلىك اولدىغىدىن، رقملىرى قويلغان تەقدىردە قانغى اصولنى دستور ايدوب طوتارغە تىوشلى؟ ۳) رقملىرىنىڭ طنشلىرنىڭ ايچلىرىنىمى ياخود اوستلىرىنىمى قويلوب گوزل اولماق؟ ھىندىستان، مىصر و استانبول مەتبىلەرنىدە باصلامىش قرآنلىرنىڭ كۆپىسىنى رقم قويلدىغىدىن شىدى بوشىدە حل ايدىلمىش اعتبار قىلىنسە جاۋىز . شونىڭ ايچون بىرىنچى ماددىدە حقنىدە سوز سويلەرگە لزوم يوق . قالان ايكى مەسىلەنىڭ اولگىسىنى سىز قىلدىڭىز . دىنى و ايكىنچىسىنى سىز قىلدىڭىز . دىنى (نىقاسىگە عاۋىد) . دىنى اوشبو مەسىلە لىرنىڭ دىنىي اولان شىقى اورنبورغ دوخاۋونوى صوبىرانيە سىندە اولان مەجلىس طرفىدىن حل ايدىلمىش، بوشىدە ايسە اورتالىقىدە يالىڭىز، دىنى بىر ماددى قالامىش . اوشبو وظيفە، كىملىرى اوستىدە عاۋىد، عىجاب!

شىخ جمال الدين و محمد عبده

(«صراط مستقيم» مجموعه سىندىن آندى)

بعض بىر آدملىرى، حقسىز اولەرق شىخ جمال الدين الافغانى حضرتلىرىنى دىنسىزلىك ايله تەھمىت ايتدىكلىرىدىن بوشىدە بوشىدە باطل ايدىكلىنى اىثبات قىلوب بىر مەقالە طبع ايتدىمىش . مذكور مەقالە نىش اولدىغىدىن

چىقارمىقىدە اولان «مەلۇمات» ژورنالىدە اعلان ايدىلىپ كۆرە صوبىرانيە اعضالىرى و اوقا شىرىنىڭ اماملىرى جىمىلشوب اوشبو مەسىلە حقنىدە مشورت ايتىشلىرى . باصمە قرآنلىرى و تەفسىرلىرى (؟) قارادىقلىرى صوك، مەتبىلەدىن بىبارلىگان روشنىڭ عكسى ايله، رقملىرىنىڭ طنشلىرنىڭ ايچلىرىنى ج، ط، لا حرفلىرىنى اولگىچە طنشلىرنىڭ اوستلىرىنى قويلمىقلىرىنى موافق كورمىشلىرى و شوڭا قرار وىرمىشلىرى . (مەلۇمات عدد ۴۴)

ج، ط، لا حرفلىرىنىڭ طنشلىرنىڭ ايچلىرىنى رقملىرى اوستلىرىنى قويلمىقىنى صورتدە يالىڭىز ۹ دانە پونصون كىمىسەلەرگە لازىم كىلەچقىدۇر . بونىڭ بتون مىصرى بوز صوم مەقدارىدە اولوب خىدمىتىدە آنچى ۱۵-۲۰ كون ايچىدە تمام اولماقچىدۇر . اما بونىڭ كىمىسىنچە، رقملىرىنىڭ طنشلىرنىڭ ايچلىرىدە ج، ط، لا حرفلىرى اوستلىرىنى قويلماق اولدىغىدە ھەر رقم ايچون آيروم طنىش و ھەر بىر آيروم طنىش ايچون آيروم پونصون كىمىسەلەرگە طوغرى كىلەدۇر . قرآن شىرىفدە تقرىبا اوچىوز آيتلى سورهلىرى بار . بونىڭ ايچون اوچىوز پونصون كىمىسەلەر لازىم . بونىڭ اوستىدە كوفىلىرى و غىرلىرى قاشىدە اولغان آيتلىرنىڭ آيروم شىكىلدە طنىشلىرى بار، بونىلر ايچون دە آز دىگىل پونصون كىمىسەلەرگە حاجت توشادۇر . اوشبو اشلارنى بالفعلگە چىقارر ايچون آزدىن دورت يىل عمر و اون مەڭ صوم مىصرى طوتارغە طوغرى كىلور . بوشىدە مەتبىلەرىدە بوشىدە ۵۰-۵۵ تىن گە ساتىلمىقىدە اولان قرآن شىرىف نىسخەلىرىنى ۲ صوم ۵۰ تىنسىز ساتارغە مەكىن اولماز .

ايشىدە اوشبو حاللىرىنى مەلۇماتغە آلوب ھەر طرفنىڭ فائىدەلى و ضرورى جەھتلىرىنى اولماق بىر تەرىپىدىن صوك بوز صوم مىصرىنى اوز اوستىدە آلوب خارىطونوف مەتبىلەسى يوقارىدە دىدىكىمىزچە رقملىرىنىڭ طنشلىرنىڭ اوستلىرىنى، حرفلىرىنى دە ايچلىرىنى قويلوب باصمىقىدە راضى بولغان ايدى .

تاش باصمە بولغان تەقدىردە رقمنىڭ طنىش اوستىدە اولمىقى ايله طنىشنىڭ ايچىدە اوامقى آراسىدە تىقوت يوق . چونكى اول تەقدىردە قىلم ايله يازماقچىدۇر . بلىكە

احتمال اولوبده اسلامی حقنک یالکیز ۱ گنه احتمال اولدیغی حالده شول کیمسه نی ۹۹ احتمالغه قارشو ۱ احتمال ایله کفردن قورتارمق لازم ایکن بزرلر ایسه بالعکس ۹۹ احتمالغه قارشو یا قالا دیغمز ضعیف ۱ احتمال ایله اوزمز سومادیکمز و حرکتلرینی ده خصو- صی منفعتمزگه خلاف کوردیکمز کیمسه لرنک، هر برینی کفر فابریقه سندن کافر یا صاب چیقارمقده مز. ایمانی حقنده اولان ۹۹ احتمالنک بزم قاشمزده هیچ اهمیتی یوقدر.

عربستانک اڭ بیوک آدملر «وهابی» لقی ایله، ترکستانده «فارماسون» لقی ایله، عجمستانک «بابی» لقی ایله (خصوص روسیه اسلامی ایچنک «دینسز» لک، «دهری» لک، «مارفی» لقی ایله) تهمت ایدلنورلر.

تعجب اورنی شونده درکه بتون اقطار اسلامیه ده اوشبو عنوانلر ایله تشهیر ایدلمش کیمسه لرنک کوبسی اسلام دیننی و مسلمانلرنی مدافعه ایتمک و مکتب مدرسه لرنی احیا قیلوب عهوم اهل اسلامنی علمدن حصه دار ایلماک و معیشت محاربه سنده باشقه لر طرفدن مغلوب اولماق طوغر و سنده بتون حیات لرنینی وقف و فدا ایتمش اولان فدا کارلردر.

چیتلردن بر کیمسه آرامزغه کروبده: «ای اهل اسلام! فلان و فلان آدملرکیز سزنک اڭ عقلی و اڭ علملی و اڭ فاضل و حسن خلقلی اولدقلرندن اوستون اوز ملتکیزنک سعادتتی ایچون طریشمق اعتباری ایله اڭ خیرخواکیز و اڭ حمیتیلرکیزدندر. فقط سز بونلرنی وهابیلک، ماسونلق، دینسز لک، دهریلک ایله اتهام فیلورسز یعنی مسلمانلقدن چیقار ررسز. یوقسه سزنک دینکیز عقل و علم، فضل و ادب، حسن خلق و حمیت ایله برلکک جیولمازمی؟» دیپور اولسه، بوسوزگه قارشو نه جواب ویر چکمز؟ بو کون مصر ولایتنده اسلام دیننی و مسلمانلر نڭ منفعتلری ایچون اجتهاد فیلوچی نه قدر غیرتلی «قلم» وار ایسه هر بری جمال الدین تربیه سی آستنک یتشمشدر. اسلام دنیا سینه بیگلر ایله اشلکی

صوڭ بعض کیمسه لر: «جمال الدین الافغانی دینسز دگل بلکه وهابی ایدی» دیه اورتاغه ایکنچی تورلی بر یاڭکی بهتان چیقاردیلر. بو روشده افرالر، بهتانلر ناراتوچی آدملر بر آدمنک ماڭلاینه «وهابی» لقی تمغاسی صالحنک نه دیک اولدیغنی بیلورلرمی، عجباً؟! . . .

وهابیلک، عربستاننک بر چوق برلرنده یاشا- مکده اولان بر مخصوص مذهب اسمی اولدیغی حالده (*) متعصبلر طرفندن، دینسز لک تهمتنه اوغرامش آدملرگه ویرلر مکده اولان بر «پایه» در.

بر کیمسه نڭ فائده سینه اولان سوزارگه اشا- نماز سزلی و ضررینه اولان سوزارگه ایسه بالعکس در حال اشانمق بزرده طبیعی بر عادت اولوب کتمشدر. مثلاً بن، بو کون چیقوبده الله تعالی حضرتندن فورقمق سزین و ادبلی آدملردن حیا ایتمک سزین، عقیده سی اڭ پاک اولان بر آدم حقنده: «گوزل بر کیمسه در. فقط دینسزدر» دیپور اولسه م پک آز زمان ایچنک بتون خلق شول مسکینی زندیق و ملحد اعتقاد ایله چکلر و: «عجباً بو آدمنک دینسز لگی نه برده در، نه کبی اش فیلمش و نه کبی سوز لر سویلامش؟» دیه تفتیش و محاکمه قیلمقنی خاطر لرینه اولسون کتورمیه چکلر بیله!

اسلام دیننه اڭ بیوک اش و اڭ الوغ بر گناه اولسه بوده بر آدمه دینسز لک پایه سیننی ویرمک و عقیده لرگه حاکم و مسلط اولمقندن عبارندر. حالبو- که فضل و عرفاننی، شهرت و اقبالنی ایستمدایکمز و مسلکنی اوز مسلکمزگه موافق کورمادیکمز کیمسه لرنک هر برینی اوشبو «دینسز لک» پایه سیننی ویروب کوزدن و اعتباردن توشرمک بزرگه پک فولای کلور. کفرنک لزومی ایله کفرنی التزام ایتمک بر برینه باشقه باشقه شیلر اولدیغی اوشنداق بر کیمسه نی طوغریدن طوغری، اکفار فیلور ایچون ۹۹

(*) وهابیلک، حنبلی مذهبینه منسوب دیمکدر. وهابیلر مذهبیی ایله حنبلی مذهب آراسنده فرق یوق.

عمر ينى مسجدده نفل نمازى اوقوب كچرمك گه كوره دخى ده ثوابلى اولسه كرك، بز شويله ظن ايتمك مز. تابعيندن اولان ابو قلابه اسملى كيمسه گه حضرت عمر: «مسجد پوچماغنده اوطوروكه كوره بالالرك وعبالك ايچون رزق كسب قلوب يوروك بيم قاشمده، دخى ده آرتقدر» ديمش. بيلورميسز بونك سببى نهدر؟ ابو قلابه، اوزينك شول زماننده (ساده و مصرفسز بر زمانده) ايكي اوچ بالاسينه آشارغه نابيقدن عاجز قالماز ايدى. لكن حضرت عمر شوكاده تنبيه ايدرگه لزوم كورمش. اما محمد عبده اوچيز ميلبونلق بر عائله ايچون طريشورغه مجبور ايدى.

ايشته بو كونده جمال الدينز ايله محمد عبده يز يوق. اسلام دنياسى حقيقت حالده بر غربتده، يالكزلقده، بيوق و موكللى بر روشك اشلكسز طورر. بز بو كى دين خادملرينه و اسلام حاميلرينه رحمت ايله ياد قيلورغه و خير دعا ايله روحلرينى شاد قيلورغه تيوشلى. تاكه بزدن صوك كلوچيلر، بزنك ايزگو اشلر اشلامك و خيرلى يادكارلر فالدرمق فضيلتندن محروم بر قوم اولديغمزنى اعتقاد ايتما. سونلر و كفران نعمت هم نانكور بر ملت حساب ايدوب بونك يولنده خدمت ايلمك فكرندن مجاهد دن واز كچماسونلر.

اوچ بيش ييل مقدم بر فرنگ بگا: «فن و صناعت قيمتنى بيلمكدن محروم بر قومسكز. لكن بو طوغروده معذورسكز. لكن اجتهاد و غيرت اهللرينك قدرينى بيلورلك فكركز اولماديغي، الوغ بر قباحتلكر، بو طوغروده معذور دگلسكز. بو فباحتكز عفو اولنماز» ديمشيدى. «فاعتبروا يا اولى الابصار».

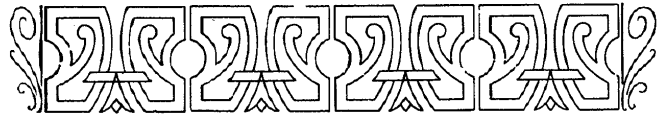
ان السياسة فى قول و فى فعل
ليس السياسة فى مستغفلان فاعل

محمد

قللمر و فكرلى بيله طورغان باشلر هديه ايتمش بر جمال الدينز وار. ايمدى اولده مى «وهايى» (دينسز) در؟ حق سبحانه و تعالى رحمت ايتسون، شيخ جمال الدين فى نه افغانستان، نه ايران و هندستان، نه عثمانلى و نه آوروپاده راحت طوتماديلر و هيچ بر يرده حضور قلب ايله اوطورنماديلر اكرده جمال الدين، مسلمانلق عالمينه حقيقى درس و بيمكنى و مسلمانلرنى بوندىن صوك يوقلاما زسزلق روش ايله منگولك اويغاتمق فكرينى تاشلاب يا كه بر آز يالقاولانوب بوش طورسه ايدى دنيازك هر يرنده حرمت ايله طورر، دنيا ماللرى و منصبلى كنديسينه صاورنينه آغوب كلمش اولور ايدى. فقط اولعالى جناب آدم، اوزينك بلند اولان مقصدى ايچون زمانه نك هر بر قاتيلقلرينه كوكرك و يردى، باشقه لرنك قدر تلىندن كلمازلك اولان محنتلرگه فارشو طوردى، باشقه لرنك حتى مجبور صورت ايله ده طاقت كتوره آلمازلى اولان آغرلقلرنى اوز اختيارى ايله اوستنه بوكلادى. كمال بك تعبيرى ايله تعريف قيلور اولسه ق، شيخ جمال الدين، شهيد ذى حيات ايدى: «نه دولندر شهيد ذى حيات اولمق بو دنياده!».

بزم مباركلرمز، شيخ جمال الدين حقنك سويلامش اولدقلى «وهايى» لقتى شيخ محمد عبده حضرتلى حقننده در يخ ايتمازلر. بونلرنك كفر فابريقه لرنده محمد عبده ايچون هم كفرلك اشلانوب طورر. فقط محمد عبده اثرلرى ميدانده در. نه كى معناسى ايله اولسه ده اولسون بو اثرلرده وهايلىق علامتى وارميدر؟ وار ايسه نه يرده در؟ الله رضالغى ايچون شمديدن بونى بيان بيوركز!

بعضيلر: «محمد عبده نك زهدى، اوزينك علمى نسبتنده دگل ايدى» دييورلر. احتمال شويله در. لكن محمد عبده بتون عمر ينى نفل نمازى اوقوب و مسجدده اعتكافى صافلاب كچرمش اوله ايدى اسلام دنياسى ايچون دخى ده فائده ليراك اوله چقمى اياي؟ هانوتو كى فرنگ عالمينه فارشو چيقوب ده ميليونلر ايله مسلمانلرنك حقلرينى مدافعه قيلمق، بتون

روسىيە دە مسلمان مسئلەسى .

۷

(غ. آليسونىڭ «روسىيە مىللەتلىرى» ژورنالدىكى يازغان ماقالەسى)

روسىيە ھۆكۈمىتى نىڭ اوز قول آستىدە غى مسلمان لرغە بولغان كوز قاراشىدە بونلرنىڭ برلەشو لر يىنە وآرەلرنىدە اتقاق واتحاد حىسى نىڭ آرتوويىنە سبب بولادىر .

روسىيە مسلمانلرنى وخصوصا ۋولغا بويىنە غىللىرى ، بو سوڭقى عصر دە ، روسىيە دە گى خىلقلرنىڭ اڭ طانچ ، اڭ اطاعتلى و صوڭك درجە دە صداقتلىسى سانالمق دە ايدى . شولاي بولسە دە بو صفتلر بيور وقرانپە نىڭ آنلر حقىدە بر طاقم فصنىق لقلر اجرا ايتوويىنە مانع بولمادى . بو فصنىق لقلرغە طبعى مسلمانلر كيمىسندىلر . اوزلر يىنە پراۋسلاونىلر ايلە بر نىگىز حقوق دە توڭل ايلە بىكلىرىنى حىس ايتو آنلرنىڭ كوڭللىرىنە يىقى بر فكر طوغىدردى . ھۆكۈمەت گە قاراشلىرى اوز گاردى . اوز آرە برلەشو لزومىنى حىس ايتىدردى .

درست ، مسلمانلرغە اوز دىنلرن طوتو منع ايتلەدى . لىكن اول دىننى اوزلر يىنە بعض بر دىنداشلىرى آرەسىنە طاراتو منع ايتلدى . مىثلا : ۋولغا بويىلرنە يىشاۋچى چواش ، چىرمش ، آر كىبى فىن نىسلىنە مىنسوب قوملرنىڭ كوبسى ھۆكۈمەت نظرنە رسما خرىستىيان سانالدىلرى حال دە ، حقىقتە اسلام دىنن طوتالر ، تاتارچە سوبلىشەلر . كىبوم سالوم ، عرف و عادتچە تاتارلردن بر فرقلرى يوق ايدى . بونلر ھرنە قدر اوزلر يىنە اسلام دىنن آشكارا صورندە طوتارغە رخصت صوراب ھۆكۈمەت گە مراحىت ايتسەلر دە رخصت ايتلمادى . مسلمانلرنىڭ بونلر ايلە مىناسبت دىنپە دە بولنولرى منع ايتلدى . اوزلرى حقىقى مسلمان اولدىلرى حال دە ھمىشە خرىستىيان سانالوب كىلدىلر .

بوغىنە توڭل ، بلىكە بونلرنى چىلابدە خرىستىيا نلق غە كرتىر اىچون ، ھۆكۈمەت وپالىتسىيە ياردىمە طايانغان مىسسىونىرلر آرقىلى بىك نىق اجتهاد ايتلدى . خرىستىيانلىق قبول ايتمە گانلرى حقىدە فاطى ندىبىرلر اجرا ايتلدى . قبول ايتكانلرىنە وىرگو تولادىن ، سالداتقە آنودىن عفو ايتلو شىكلى الگوتلر بىرلدى . ھۆكۈمەت قوننە طايانغان مىسسىونىرلرنىڭ بو روشچە ھرىكتلرى تاتارلرنىڭ بىك آچولرن كىتردى و كىتىكان سايىن مسلمانلىق نىڭ نفوذ و اعتبارن آرتىدردى . مىسسىونىرلر طرفىدىن كوچلە نوب گنە خرىستىيانلىق غە چىقارلغان تاتارلر بولسە دە ، بونلر دە ياشىرتىن اوز لر يىنە اسلام دىنن طوتالر ، برىنچى فرصت توشو برلن رسىمى صورندە مسلمان بولورغە حاضر طورالر ايدى . ھم واقعا بونلر گروە گروە بولوب مسلمانلىق غە چىقار اىچون پراشپىنەلر بىرە باشلادىلر . بو وقت «مىكرەلر» دىگان بر قسم خلق بارلىقى كورلدى .

بو مىكرەلرنىڭ پراشپىنەلرن قاراب اشلرن بورو . تور اىچون ھۆكۈمەت طرفىدىن مخصوص تىرتىبلر قويولدى . مىثلا : مسلمانلىق غە چىقارغە نلە گان مىكرە حقىدە مىلە پاپاسى كانسىستورباغە خىبر بىرە . كانسىستورىيا بونى پالىتسىيە غە بلىدەرە ھم اول كىشىنى خرىستىيانلىق دە طوررغە و عظملر اىچون مىلە پاپاسىنە بازار . استانووى ، پرىستانىق باكە ۋىتىس گوبرناتور حتى بعضا گوبرناتور اوزى كىل . اول مىكرە دن جوابلر آلا باشلىلر . شاهدلر چاقىرالر . پرتاقوللر يازىل . اش بورى بورى آخىرنە اول مىكرەنى تورمە گە يابوغە ، باكە سىبىرگە بىباروگە تىوش بولوب چىقا . لىكن البتە بو ندىبىرلر يالگىز بر ندىبىردىن عبارت اولوب فعلىت گە چىقار يلە آلەملر ايدى .

مادموازل «چىچىرون» اوز يىنە «ۋولغا بويىنە غى ايدار ودىسلىر حقىدە» يازغان بر اثرىندە ، بو ايدار ودىسلىرنى خرىستىيانلىق دە طوتار اىچون مامورلر طرفىدىن اجرا ايتلىگان ندىبىرلرنىڭ شىعر ايلە بىان ايتلوون بىك اثرلى صورندە كورسە نىمشىر . بو شىعرلرنىڭ مالى بوندىن عبارتدر :

قوملرینی بالکڑ دینی یافدن قصب اوز آرہ برلہ۔ شورگہ و حسرتلرن اورنافلاشورغہ غنہ مجبور ایتیلر بلکہ باشقہ جھتلردندہ بولنر حقندہ تیوشسز معاملہ دہ بولنوب، آنلرنک اوز آرہ برلہ شولرینہ، فایغو و حسرتلرن اورنافلاشولرینہ سبب بولالار ایدی۔

روس مأمورلرینک بو اینارودیسلر حقنہ ایتہ طورغان تیوشسز معاملہ لری بر قاعدہ وپلانغہ مستند توگل، بلکہ طوغری کیلگانچہ اشلانہ بیرہ۔ بعضا فاطی، بعضا یومشاغراق صورتہ آنلرغہ نییلہ۔ خصوصاً بو حال، عمومی ریافسیہ کوچہ یگان وفتندہ کورلمکدہ اولوب، ملی روحنی، ملی حیاتی بتررگہ طریشلہ و شولای ایتوب بر ملتنگ روس ملتی طرفندن تمام یوتلووینہ یول حاضرلہ ایدی۔ بعضا بو حال، بیگرہک طوپاس صورتہ میدانغہ قویلوب، معلی روس مأمورلرینک یا کہ دؤورہ نلرینک مغلوب وحمایہ سز بر قوم یوزندن بایورغہ طریشولرندن عبارت بولا ایدی۔

مثلاً: قریم تاتارلری باشینہ کیلگان تأسفلی حاللر بوگا مثال بولورغہ مکندر۔ قریم آلفانندن صوگ ۱۷۸۴ نچی یلدہ قریم مسلمانلرینک تورکیہ گہ ہجرتلری باشلانندی۔ اوچ یل اچندہ قریم خلقی اوچیوز مک کشی کیمودی۔ ظاہردہ بو ہجرتنگ سببنی مسلمان روحانیلرینک قوتورتولری دیب کورسہ تدبیلر۔ اما حقیقتدہ ایسہ، آلاردن فالغان یرنی آلو قصدی ایبلہ بو ہجرتنی کوچہ بتوچیلر روس مأمورلریدر۔ آلاردن فالغان یرنک کوبسینی ایپراطوریتسہ یقا۔ ترینا اوزینک مقر بلرینہ طاراندی۔ مأمورلر تاتارلرنک یرلرینی فصقہ یول برلن گنہ اوزلرینہ آلالر و آنلر اوستندن شکایت ایتارگہ ہیچ بر اورن یوق ایدی۔

قریم صوغشی آلدندن یکرمی بش یل اچندہ نالوغار ایکی مرتبہ آرتدرلدی۔ چیناویکیکر ہمیشہ کوبایہ بارا ایدی۔ مثلاً: بالکڑ غوسودارستوننی ایبوشجستوا ادارہ سندہ گنہ مامورلر اولگدن دورت الوش آرتدی۔ چیناویکیکر مصرفی ایچون تاتار خلقی بلغہ

«بز خدایدن مسلمانلق غہ چغارغہ صورباغان ایدک۔ لکن تقدیر بزگہ شول اسکی دین دہ مجبور بولوب طوررغہ یازغان ایکان۔ جعفر پادشاہ غہ بیررگہ کاغد یازغان ایدی۔ لکن آنی تورمہ گہ یابارغہ امر کیلدی۔ جعفر خافہ کاغد یازدی۔ اسلام دینی صوراب اش پادشاہ غہ بیارلدی۔ بتون اول خلقی بزگہ مسلمان بولورغہ زافون بار ایکان دیب اشانب طوردی۔ لکن بزگہ گو برناطور کیلدی۔ بزنی فرونط غہ نزدیلر۔ قاماندا کیلدی۔ قوللرینہ فایچی طوتقان قازاقلر کیلدی۔ اون آلتی کشینک آیاقلرن قوللرن بغاولاب سورگونگہ بیاردیلر۔ آنلرنک بالالاری جیبلوب یرگہ آوناب یلاشالر۔ کوز یاشلرندن کوللر جیبولدی۔ جعفرنی تورمہ گہ یابدیلر۔ خدای حضورنک تز چوکوب اسلام دینن سوریهز۔ بز اسلام دینی ایچون کوب جفالر چیکدک۔ بز خدایدن بزگہ توبہ تالی کیونصیب بولسہ ایکان دیب صورباغان ایدک۔ لکن تقدیر بزگہ منگولک فایغو بیرگان ایکان...»

میسینویرلرنک حرکتلری تاتارلر فاشندہ اوزلرن جبرلب روسلاشدرغہ طریشودن عبارت بولوب کوریلہ باشلادی۔ بو ایسہ آنلرنک دین اسلام غہ میل و محبتلرن بیگرہک نق آرتدردی۔ چونکہ آنلر شول دین اسلام آرفہ سندہ غنہ اوزلرینک ملی روحلرن صافلی آلورغہ اشانالر ایدی۔

خصوصاً اینارودیسلرنک اسلام دیننہ میل ایتو لری، ۱۹ نچی عصرده، قرغزلر آره سینہ میسینویرلر چغوب یوری باشلاغاچ بیگرہک آچق کورلدی۔ اوزلری آره سینہ میسینویرلر کیلو برلن قرغزلر بردنبرگہ اسلام طرفینہ آویشوب کیتدیلر۔ ایکنچی طرفدن، سوداگر قیافتندہ قرغزلر آره سندہ یوری طورغان تاتار ملالری دہ آنلرنک محبتلرن اسلام طرفینہ جلب ایتوگہ بایطاق خدمت ایتدیلر۔ شولای ایتوب پراوولونی میسینویرلرنک حرکتی تورک قومنہ منسوب بولغان ایکی زور طائفہ نک۔ تاتارلر ایبلہ قرغزلرنک – برلہ شولرینہ سبب بولدی۔

روس مأمورلری روسیہ دہ گئی نورلی مسلمان

یوز مڭ صوم لاب نالوغ تولى ایدی. شولای بولا طور ویده قریم صوغشی وقتنده تاتارلرغه باشقهلر ایله بر تیگز فارالمغانلی آچیق کوردی.

صوغش وقتنده کورگان زیانلری ایچون روس کرسٹیانلرینه جان باشینه یدیشه ر صوم بیرلدى. اما تاتارلرغه بارى بر صوم یتمشر، حتی بر صوم اونار تین گنه بیرلدى.

بونڭ اوستینه، نى سببندىر، عسکرى مأمورلر هر وقت تاتارلرڭ خیانت ایتولردن شبهه لنوب طور- دیار. تاتار اوللربنه باروب اویلرن تئندیلر. قول لرن بغاولاب یوزلرچه کشینی، ۹۰ یاشندهغی قارت لرنی حتی یاش بالالرنی، یاتاب برلن داخلی روسیه گه سورگونگه یباردیله (۱).

مونه شوندى قسنقى لقلر سببلى صوغش طوقتاو برلن تاتارلر یگیدن ترکیه گه کوچارگه باشلادیله. مأمورلر آنلرڭ کیتووینه یاردم ایتشدیلر. پاسپورت ایچون هم کیتولربنه مانع یوق دیب بیرلگان سؤ- یدیتلستوالر ایچون مأمورلر عادتندگیدن کوبرهك حق آلدیلر. آلپاوتلر اوزلربنڭ یرلرنده اوطورغان تاتارلرغه شوندىن کوچوب کیتارگه رخصت ایتگان ایچون یکریمی برر صوم آنچه آلدیلر. شولای ایتوب بتون اوللری بوشادی.

اوزلربنڭ آنا بابالری طورغان یورط یرلرنی طاشلاب کیتکانده تاتارلرڭ کوزلردن باشلر آفدی. عزیز وطنلربنڭ صوڭ یادکاری اولمق اوزره طورغان یرلردن برر اوچ طوفراق آلوب کیتدیله. بارلغی اوچ یوز مڭلب تاتار کوچدی. بونلرڭ یوز مڭ قدریسی آنده بونده توگیلوب ساچیلوب بتونلای یوغالوب بتدی.

مونه، بونلر کوچوب کیتکاچکنه آلپاوتلر اوزلر ینڭ خطا ایتکانلکلرن، قریم نڭ هوا سینه، بر صووینه اوگرهنگان، تجربه لی، طرشچان، ناموسلی اشچیلردن

(۱) «م. عولدهبرغ» نڭ، «قریم و قریم تاتارلری» دیگان مقاله سینه فاراگز. «ویستنیك یاورویا» ژورنالی نڭ ۱۸۸۳ نچی سنه نوپار آبی مجموعه سنده.

معروم فالدفلرن آڭلادیله.

بو هجرتلرڭ نتیجه سی شول بولدی که: قریم یارم آطه سنده بارى ۱۸۰ مڭلب تاتار فالدى. زراعت اشى آنلر کیتکاچ بیک توبان کیتدی. حتی حاضرنگ قریمده زراعت اشى ۱۶ نچی عصردهغی دنه توباندر. اول وقتلرده نوغای استیپلرینه قدر قریم صحرالری باغچهلر ایله اورتولگان بولا ایدی.

روسیه نڭ باشقه جهتلرنده مسلمانلر قولندهغی یرلر هر وقت آنلردن حق سز بر صورتده آلنوب طوردی. بونلرڭ بعضیلری محلی مأمورلرڭ شخصی منفعت لری ایچون یا که آنلردن حمایه کوروچی بایلر طرفندن آلونه ایدی. بونڭ مثالی باشقرد یرلر بدر. بعضا مسلمانلرڭ یرلری آنلرنی روسلاشدر و قصدیله آلرنه ایدی. مثلا قفقازده شولای بولدی.

قفقازنی کناز غایتسین اداره ایتکان وقتده چیناوینیکلر کرسٹیانلرڭ آذر بایجان بکلری ایله یر طوغروسنده بولغان نزاعلردن مخصوص فائده لنمق ایچون، کرسٹیانلرڭ کورسه توی بویونچه بکلر قولندهغی یرلرنی عمومی ملک دیب خزینه گه آلالر. گویا صوڭندن کرسٹیانلرڭ اوزلربنه بولنوب یریلچکن آڭلاتلر، حالبوکه بکلر قولندن آلوب بترگاچ کرسنیا- نلرگه بیرماینچه خزینه ملکنده فالدرالر ایدی. صڭره روسیه دن روس کرسٹیانلری قفقازغه کوچوب کیلوب تاتارلرنی فصالر، تاتارلرده ترکیه گه کوچارگه مجبور بولالر ایدی. لکن، مع التأسف، تورک پالیتسه سی روسنقندنه ناچار بولغانلقدن بو مهاجرلر ینه دن اوزلربنڭ وطنلربنه سفالت اچینه فایتورغه مجبور بولدیله.

حکومتنڭ قرغز یری حقنده طوتقان سیاستنده قرغزلر دخی اوزلربنڭ ملی اصول معیشت لربنڭ یمریلوون کورهلر، قرغز یرینڭ روسلرغه طاراتلووی ایچون جبرسنه لر.

خلاصه: روسیه ده گی بورن زمانلرده واپسکی حکومت وقتلرنده تورک قومی حقنده مأمورلردن کورلگان قسنقى لقلرنی، مسلمانلر

برلن زینتله باشلاسه لر، حتی اوزلرندن براق و اوّل زمانلرده بولغان تجربه و عقل ایله رینک فکر و اوپلرینک بلوگه، شولایوق اوزلرینکده فکر و تجربه برلن طابقان نرسه لرین اوزلرندن براق دخی صوگ زمانده کیله چکلرگه بلدر وگه حاجت لرین بیک نق سیزه لر. بونی سیزو طانشونک کمالینه احتیاجنی سیزو بولادر. اوقو یازو، اوزکن براق کشی برلن فکر آشو حقنده سوبله و ایشو اورنینه طورغانغه بابا. غیچه کمال تعارف (طانشو) آنسز حاصل بولمیدر. شول حکمت ایچون اولگی مدنی قوملر اوقو یازونی چغارغانلر، صوگیلرده مدنیتملری مقدارنجه بو اوقو یازوغه اهمیت بیرلر. بو زمانده مدنی امتلر قاتنده اوقو یازوغه اهمیت بیرو شول درجه گه بیتکان حتی مملکتلرنده هیچ بر ایر یا که قز بالانک اوقو یازو بلمی فالوین جاژ کورمیلر. بونک ایچون مکتب مدرسه و معلملر کو بایتوب اوقو یازو اوگره نونک بوللرین تمام جیکلیتکنار. نیتک بو حقه بو کتابنک ۳ نچی قسمی (پیداغوغیا نأریخیه) ده تفصیل برلن بیان ایته چکمز.

ابتدائی مکتبلرده بالالرغه فرائت و کتابت اوگره تو دن مقصود ایکی نرسه در: برنچیسسی، اوزلرینک دوستلق و معیشتلری حقده کیلگان یازولرینی وغزته لرینی اوقورلق و کیرکلی اشلری حقنده یازارلق بولوب کشی گه محتاج بولودن فوتولمقدر. چونکه کشیگه بو قدر نرسه لر حقنده ده اوقو یازودن عاجزک آنک مدنیتمده کیچلک بولوب کمالت گه ایرشودن همین توشره در و مدنیتمک مگ توری فائده لری برلن جنسدشاری فائده لنوب طورغانده آنی محروم قالدرا، و وطنیت برلگندن آیرلووینه سبب بولادر.

ایکنچیسسی، اوقو یازو آرفاسنده آنلرینی شوندی بر مرتبه گه ایرشدرمکدر، که آنلر اول مرتبه ده اوزلرینک ادب و لغتلرین، دینی و دنیاوی علم و معرفتلرین کیکایتوب اوزلرین اوزلری تکمیل ایته آلورلر. مکتب گه کرگاچده بالالرغه اوقو یازو اوگره نو

اوزلرن روسلاشدر و آخرنده روسیه ده گی تورک خلقن تمام بوتوب یوق ایتو قصدیله طوتلغان بر سیاست، شول مقصودغه ایریشور ایچون فورولغان بر پلان دیب قاریلر.

حکومتنک ملالرنی روسچه بلورگه مجبور ایتووی، مسلمان کتابلرن روس حرفی برلن باصدررغه تلاوی و سائر شونک کبی شیلر مسلمانلر فاشنده اوزلرینک ملیتربنه تیو و حکومت طرفندن اوزلرن روسلاشدررغه تلاو سانالادر.

مونه، روسیه ده گی مسلمانلر اوزلرینک حیات و ملیتلرن صافلاو حقنده هر وقت شوندی قورقو و شبهه ده طورغاچ، باری آره سنده مشترک بولغان منافع عمومیه لرن مدافعه ایچون آنلر آره سنده عمومی بر اتفاق و اتحاد حسی اویغانووی و روسیه مسلمانلرینک برله شورگه میل ایتولری طبیعی بر اش بولوب چغادر و احتمالک حاضرنده روسیه مسلمانلری آره سنده باشلانغان ترقی و اتحاد حرکتی نک اگ باش سببی ده اوشبو منافع عمومیه لرن مدافعه ایتو حسی نک اویغانووی در.

(آخری بار)

مترجمی ف. ک.

زیب و علم

پیداغوغیا.

قراوت و مطالعه.

انسانلر ایگ اولگی علمسز و تجربه سزک حاللرنده دوام ایتسه لر اوزلرندن باشقه حاضرلرنک وغائبلرنک فکرلرین بلوگه و اوزلرینک فکرلرین غیرلرگه بلدر وگه ده احتیاجلرین سیزمیلر. فایچان ایگ الکی ساده لک پرده لرین طاشلاب مدنیتم زینتلری

بر وقتده بولادر. قايچان آنلر املا ايتولگان سوز لرنی وبعض جمله لرنی يازا آلورلق بولسه لر، اوقو اوزينه، يازو اوزينه اوگره نولنه باشلار. بو مرتبه ده حسن خط باشلانلور. شونك ايچونده بالارغه اوقو يازونى ايکيسين بر يولى اوگره تو نيچك بولغانين سويله رگه تيوشلیدر.

پيداغوغيا علماسينك اتقافى فکرى تعليم بالمعاينه نى جميع علوم گه باسقچ ومقدمه ايتو بولغانغه بونك هم شاگردلرنى تعليم بالمعاينه برلن باشلاتوب اوقو يازونك مقدمه لرينه حاضرلندررگه کيرك بولادر.

بواش اولانلرنك قولقلرين ايشنورگه وتلررين سويله رگه اوگره تو برلن بولادر. بونك ايچون معلم، بالارغه بيك معلوم بولغان نرسه لر حقنده بعض سوز لرنى آيرم آچق حرفلرين وحركتلرين تمام آكلاتوب آفرين آفرينغه آيتور، حتى سوزلر آندن ياصالا طورغان هر بر آوازي آيروب آكلارلق بولسونلر. صوگره شول سوزلرنى اوزلرندن آيتدرر. صوگره هر كلمه ده نېچه هجا بارلغين وهر هجاده نېچه حرف وحركه بارلغين تمام توشندرر. صوگره بو حرف وحركه لردن هر فابوسينك علامتى بارلغين آكلاتورده بو حرفنك علامتى منه بولاي بولا ديب طاقطاغه يازوب كور - ساتور. صوگره شول يازغانين اوقوتور، صوگره كوچرتوب يازدرر.

ايكنچيلب آنلرنك قولقلرين صزارغه وكوزلرين كوررگه اوگره تو برلن بولور. بونك ايچون معلم افندى، طورى وصنق وبتون (داثره) ويارطى توگرهك (فوس) صزقلر صزدرر. اوست، آست، اوڭ و صول، طورى و بوكرى، ككرى، نچكه وفالن ياتوق (افقى)، طورق (راسى) كى يازارغه قوشقاند سويله ناچك سوزلرنك معنالرين يخشى ايتوب آكلاتور. يازو يازغانده قلمنى نيچك طوتارغه، بله كلرنى نيچك قو - يارغه، باشينى نيچك طوتارغه، بوينك بوقارى يار - طيسين نيچك طورى طوتارغه اوگره تو هم بو جمله دندر. چونكه بو اشلر يازونى جبكليتكان كى صحتنى ده صافلى، كورنشنى ده گوزلندرر.

بو اورنده بزگه اسكيچه اوقوتومزنك روشنند هم بر آز بحث ايتمك مناسب كورله در. اكر يخشى بولسه آنى طاشلامازغه كيرك، اكر اوگايىز بولسه نيگه آنك برلن اشنى بولغاتوب طوررغه كيرك؟

بزنك اولگى چه هجا (ايچك) اوقوتومزده مقصودغه ايرشدره ايدى. مگر آنى فكر اولچه و برلن اولچه فاراسق اول بزنك فكرلر مزنى سوندر ب اوزمزنى سبقدن بيزدره مقصوددن بيك يراق نرسه لرگه طو - ناشدروب كوب عمر مزنى اوزدره وشوندن صوڭ غنه مقصودمزنغه چغارادر ايدى. بالارغه بَ بِ بُ بْ ديبگنه اوقوتهسى اورنده بى اوستن بَ بى آستن بِ بى اوتره بْ بِيگه ساكن بْ ديو سويله توده برده فائلك بوقدر. بى تشديد ايكى اوستن بَّ، بى تشديد ايكى آستن بَّ، بى تشديد ايكى اوتره بُّ، هم شولا يوق كيركسز در. بى الف استن بَا بى يا آستن بِي بى واو اوتره بَو هم شولا يدر. چونكه بونلرنى سويله گانده بالا هيج نرسه آكلاميچه كوكلندن بيكله ب طرفا قبيلندنگنه طاوش چغارادر. فکرى برده اشله ميچه قوه عقليهسى اويانماغانغه بتونلى حيران بولوب قالادر. حتى بواش سببلى بيك كوبسى نك همتى طوروب قالب فکرى سونوگه سبب بولادر، بو ايسه معنوى بر هلاكلدر. بز بو يولغه سلفلر مزنى قويغان چه كرمسهك بولمىمى ايكان، آنلر تهرين عملى ياصامق ايچونگنه بالارغه بو سوزلرنى ايتدرگانلر. چونكه آنلر مثلا «بَعْدَ» ده بَعْدَ نقشلرين قويغانلر، شول نقشلرنى كورگاچ ايتورگه تيوشلى آوازلرنى بى اوستن بَ، عين اوتره ع، دال اوستن دَ، سوزلرين سويله - ميچه ايتور ايچونگنه. مگر بالا «بَعْدَ» ديب سويله گانده نقشلرنك دلالتين طانمى سويلى ايكانين بلور ايچونگنه هر علامتك آوازين سويله گانده اول عله سين ايتونى لازم ايتكانلر. گويه با نيچون بَ نيچون ع نيچون دَ ديگان سؤاللرگه جوابلر نيد ايتوب بارادر. چونكه بى اوستن شونك ايچون بَ، عين اوتره شونك ايچون ع، دال اوستن شونك ايچون دَ بولادر ديو. بس بو سوزلرنى ايتدرو بالانك حالين

بر وقتده بولادر. قايچان آنلر املا ايتولگان سوز لرنى وبعض جمله لرنى يازا آلورلق بولسه لر، اوقو اوزينه، يازو اوزينه اوگره نولنه باشلار. بو مرتبه ده حسن خط باشلانلور. شونك ايچونده بالارغه اوقو يازونى ايکيسين بر يولى اوگره تو نيچك بولغانين سويله رگه تيوشلیدر.

پيداغوغيا علماسينك اتقافى فکرى تعليم بالمعاينه نى جميع علوم گه باسقچ ومقدمه ايتو بولغانغه بونك هم شاگردلرنى تعليم بالمعاينه برلن باشلاتوب اوقو يازونك مقدمه لرينه حاضرلندررگه کيرك بولادر.

بواش اولانلرنك قولقلرين ايشنورگه وتلررين سويله رگه اوگره تو برلن بولادر. بونك ايچون معلم، بالارغه بيك معلوم بولغان نرسه لر حقنده بعض سوز لرنى آيرم آچق حرفلرين وحركتلرين تمام آكلاتوب آفرين آفرينغه آيتور، حتى سوزلر آندن ياصالا طورغان هر بر آوازي آيروب آكلارلق بولسونلر. صوگره شول سوزلرنى اوزلرندن آيتدرر. صوگره هر كلمه ده نېچه هجا بارلغين وهر هجاده نېچه حرف وحركه بارلغين تمام توشندرر. صوگره بو حرف وحركه لردن هر فابوسينك علامتى بارلغين آكلاتورده بو حرفنك علامتى منه بولاي بولا ديب طاقطاغه يازوب كور - ساتور. صوگره شول يازغانين اوقوتور، صوگره كوچرتوب يازدرر.

ايكنچيلب آنلرنك قولقلرين صزارغه وكوزلرين كوررگه اوگره تو برلن بولور. بونك ايچون معلم افندى، طورى وصنق وبتون (داثره) ويارطى توگرهك (فوس) صزقلر صزدرر. اوست، آست، اوڭ و صول، طورى و بوكرى، ككرى، نچكه وفالن ياتوق (افقى)، طورق (راسى) كى يازارغه قوشقاند سويله ناچك سوزلرنك معنالرين يخشى ايتوب آكلاتور. يازو يازغانده قلمنى نيچك طوتارغه، بله كلرنى نيچك قو - يارغه، باشينى نيچك طوتارغه، بوينك بوقارى يار - طيسين نيچك طورى طوتارغه اوگره تو هم بو جمله دندر. چونكه بو اشلر يازونى جبكليتكان كى صحتنى ده صافلى، كورنشنى ده گوزلندرر.

آیرتمق می اولی، یا که باشد انوق حرف و حرکه لر
نڭ آواز لرین تمام آیرتوب علامت لرین بره م بره م
بلدره بارمق می اولی بولوونده اختلاف ایندی لر.
مین بالالرنڭ حالینه فاراب مناسبتنی ترجیح ایتونی
معلم افندی لرنڭ رأینه طابشرونی مناسب کوره من.
بیان اولندقیچه هر حرف و حرکه نی اوگره تسان آرا ده
اوگره نگان حرف و حرکه لردن سوزلر یاصاتوب یازدرا
و اوفونا بارمق مناسب کورلدر. بو بابده ایڭ ضابط
قاعدده بودرکه: هر حرف و حرکتنی اوقورغه و یازار
غه اوگره توده، فکرنی اشلانمی گنه اوگره توتوش
بولما ینچه بلکه جمیع ماللرنده فکرنی و آکلی بولو
لرینه طربشوق کرک بولادر.

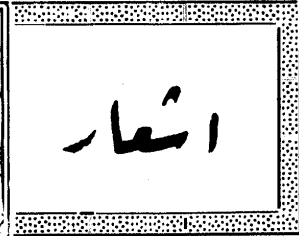
مکتبده اوقو یازو اوگره تمک ایچون ایکی تورلی
کتاب طوتولور. برینه «تهجئه» و ایکنچیسینه «مطالعه»
کتابی دی لر. بونلرنڭ هر بری حقنده کیله چکده
سویلانور.

احمدجان مصطفی .

بلگانچه امتحان ایچونگنه بولوب حالی معلوم بولغاچ
آیتدرمه و لازم بولادر. لکن اصل واضعلر شولای
وضع ایتسه لرده زمانلر اونکان معلملر بو سرنی
اونوقانلرده بالالرغه هر اورنده هر حرفنی ایتکانده
هیچ فکر سز هیچ معنا آکلانمای سویله تونی لازم
کورگانلر، شولای ایتوب بالالرغه حرف و حرکه طا -
نتونڭ یولین یوغالتوب بتونلی صدغه قولینه طاشلاغانلر.

ایمیدی بولای بولغاچ اوقو یازو اوگره توتوش
ایڭ یخشی یول حرفلرنی اسملری و غیر آرتق سوز
لر برلن سویله تودن باشقه کلمه ده سویله نه طورغان
آواز لری برلن گنه سویله تمکدر، مگر بالالرنڭ حالین
صنار ایچون کیرک بولسه غنه تعلیلنی استعمال ایتمک
در. بس شولای ایتوب معلم، حرفنی اوّل اوزی
آیتور سوگره بالاغه آیتدر، سوگره یازار، سوگره
بالاغه یازدر.

پیداغوغلر، بو اورنده اوّل هجالرنی آیتوب
علامت لرین یازدرمقده، سوگره حرف و حرکه لرگه

توزم .

(پله شچه یف دن)

حدیث شریفلر:

- «کورشیسی نڭ قیلغان جبر و ضرر لرینه
- چداب صبرایتکان کشینی الله تعالی سویهر».
- «ایڭ بختلی کشی شول - فتنه دن قاچا،
- بلاگه طاروسه - توزهر» .

*

تیره ن زور دینگز اچنده، توبان فاندغی بر تولقم (*)

ایکنچی دوستینه ئه یته: «توبانده بیت خراب بولدم.

توننی، کونی طازا دولقلر اوستنده گورولدیلر؛

قویاش، آی، نورلی بولدزلر میڭا هیچ بر کورنمیلر.

*

آلار قویاش فزوونده یلنوب ایرکنه یه لر؛
 یلی، صافی هوالر ایسنه ب مینم اوستده کیگه یه لر.
 آلار کبک راحت طورمشده ایرکنلکنی کورسه مچی،
 اوز اوستمه شاپارغانلرنک اوستندنه یورسه مچی.»

*

مونه کینات چغوب بر جیل بوتون دینگزنی تتره تدی،
 جمیع دولقنغه جان بیروب سلوکی زور و کچره کنی.
 توبه ن قانده غی دولقنیزنیده جیل اوستکه چفاردی،
 ایرکده بولسه ده دولقن جیل اورگان یاقغه تیک باردی.

*

قویاش نوری بله ن لذتله نوب یوردی اوزاق وقت.
 تکه بارلر صو بوینده طورالر جیلگه شاق فاتوب.
 آلوب صالیدی قاتی جیل کوته روب دولقننی سیکرتدی،
 تکه یار بیتینه طازا صوغوب کوب طامچیغه نتدی...

*

کشیلرده شولایوق اوز کیلچک حاللرن بلمی
 طوروب فوزغالهاسونلرچی - چداملینی بلا جیکمی...
 آچق دینگزگه، ایرکنگه، داول جیلگه صوصاب طورما.
 نوزمسز ات کبک تلکنی «حق» غه صوزوب اوطورما.

*

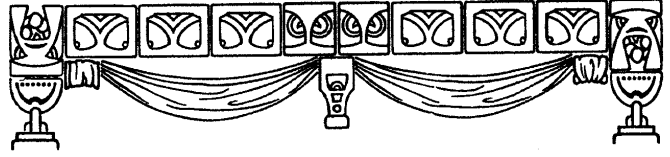
ایا خلق اوزن صوفغان قضاغه موینینی صونسه!
 آزینه ده راضی بولوب، بلالرگه چداب طورسه!
 آدم اسمن نیک آلاسک بلالرگه چداماسه ک؟
 یوق اوچون آپتراب صانسز فیوب جان، فان توگه بارساک؟

سونچه له یفی.

امام غزالی :

من لم یحرکه الربیع و ازهاره و العرو و تاره فهو فاسد المزاج لیس له علاج.
 فزافچه مالا ترجمه سی :

جکت که، جیل بیرماسه جازدک کونی * خوش ایلی، جاناب طورغان فزیل گلی
 کوکلینه جار صاغغان درد صالماسه * سگقلداب دومبرانک چققان اونی
 جانی جوق گلوده سنده، سیلت ایتارگه * قورسولده، جورسه داغی اوبر اولی
 «بوکای ایلنی ناک بریالاسی» .

ماسد و مخاره

بورى - باشقردلر، ميشارلر، حتى آر و چوا-
شلر حقنده «شورا» ده معلومات يازلديقى حالده
تپتارلر حقنده بر نرسه يازلديقى يوقدر. بو تپتار
لر نه كى خلقدر، نيچون بونلرغە تپتار ديبشلر؟
صدرالدين حميدى.

شورا: - تپتارلر قزان طرفندن كوچوب بو
كونىكى پيرمه، اؤفا، اورنبورغ و سامار غوييرنا
لرينه اوطورمىش بلغار و قزان تركلريدن. بونلرنىڭ
يورت باشلقلىرى و عائلهلىرى حكومت طرفندن دفتر
گە قىد ايدلديكىندن «دفتر» دن معرف اولارق
«تپتار» ديه شهرت بولمىشلردن. يوقسه بو سوز
انئوغرافى بر اسم دگلدر. اگرده تپتارلرنىڭ اجتمائى
عى حاللرينى، معيشت روشلرينى يازوچيلر اولسه
چواشلىر و ميشارلر قىيلىندن «شورا» ده باصلور.

توقماق - بزم بو طرفده «نوروز» بايرامى
ايتىمك مسلمانلر آراسىنە عومومى بر عادت اولمىشدر.
حتى بونى ايشانلرده ايتىلر. مكتب و مدرسه شا-
گردلىرى عوموما درسدن آزاد قىلنلر. حالبوكة فتوى
كتابلرنده «نوروز» بايرامى ايتوچيلر حقنە يمان
سوزلر يازلمىشدر. اوشبو طوغروده بر نرسه يازلسه
ضرر اولماز ايدى. عيسى تركستانى.

شورا: - دىنى بايراملرنىڭ وقتلرينى، سانلر
بنى شريعت اوزى تعيين ايتىش، بونى آرتدرغە
وكيمتورگە، اورنلردن كوچرگە هيچ كيمنىڭ حقى
يوق، بونده نصرف ايتىمك ممكن دگل. اما بوندىن
باشقە دىنوى بايراملرنى ايتىمك و ايتىمامك، اورنلر
نده طونمق يا كە كوچرمك طوغروسنده شريعت طر-
فندن امرده نهىده يوقدر. بونده خالقارنىڭ اوزلرينه
اختيار. اگرده حرام نرسەگە طوناشدريماسە آنى

ايتودن ضرر اولماز. شونىڭ ايچون «نوروز» نى
مجوسلرنىڭ دىنى بايراملرى اولديغى سببندن حرمتلاب
قىلنماسە يا كە اسلام دىننە مخصوص بايرام اسمندن
ايتولماسە بلكە شول اقليم خلقينىڭ اوزلرينىڭ حاللر
ينه مناسب استراحت كونى اولديغىدىن مجرد بر عادت
يوللو قىلننە شريعت اسمندن نهى قىلورغە يول كو-
رلى. دىن اسمندن عاشورا كونينە بايرام ايدوگە،
عبادت اعتقادى ايله خواجه احمد بسوى و خواجه
بهاالدين قبرلارينه يراق يرلردن سفر قىلوغە كوره
نوروز بايرامى، صبان طويى باصامقده مسئوليت
آزراق اولسە كرك. شريعت قاشنە الك ضررلى
نرسە: «دين» نى عادت بيلمك و «عادت» نى دىن
ايدوب طومتقندر. ايشتە بوندىن صاقلانورغە تپوشلى.
تاشكند - ۱۱ نچى عدد «شورا» ده عباسى
خليفه لردن الواثق، المئوكل، المعتصم، المنتصر،
المعتز، المهتدى، المسترشد، الراشد «بغداد» ده
وفات اولوب «رصاصه» ده مدفون ايدىكلرى بيان
اولنمىش. حالبوكة المسترشد «مراغە» ده، الراشد
«اصفهان» ده؛ المعتصم، الواثق، المئوكل،
المنتصر، المعتز، المهتدى «سامرا» ده وفات ايتد-
يكلرينى مسعودى، ابن الاثير، ابن شحنة، شمس
الدين سامى و بونلرغە باشقە مؤرخلرده ذكر
ايتمىشلردن. بناء عليه بو طوغروده «شورا» ده بر
ايضاح و يرلسه ايدى. محمد شاكىر بن محمد ذاكىر سليمانى
شورا: - سزنىڭ ذكر ايتىش اولديغىنكز اسملر
اورنينە اوشبو عددده المهتدى، الهتقى، المستنجد،
المستضع، المعتضد، القاهر، المعتمد اسملىرى
باصلوب تصحيح ايدلنەچك ايدى، ايمدى سزنىڭ
مكتوبىنكز اوشبو تصحيح اورنينە ياراسە كرك. بوندى
نرسەلرگە قدر دقت ايله اوفوكزدن و وقتنده تنبيه
قىلوكزدن زياده ممنون اولدىق. اوشبو اورنك اولان
عربى بيتده «اعاينت» كلمەسى غطا اولارق «اعاينت»
روشنده باصامىشدر. هر حالده بغدادده وفات اولان
خليفه آز دگلدر. شونىڭ ايچون عربى اولان شعر
درست اولماز. مگرده دعا يوللو سويلانمىش بر

سوز اولسه عجب دگل .

اورسكى - ۱۱ نچى عدد «شورا» ده محمد عليه السلام رساله سىنى نصحيح قىلووڭز «سپر حلبيه» نڭ: «عباس حمزه دن كچوك ايدى، حمزه عبدالله دن كچوك ايدى، عبدالمطلب اوزينڭ اوغللرندن بر ينى ذبح قىلورغه فصد قىلدىغى وقتده عبدالله اڭ كچوك بالاسى اولوب، حمزه ايله عباس آندن صوڭ دنياغه كلدىلر» ديدىكىنه موافقدر. «ديوان رضائى» استانبولده تاما طبع اولمشدر، فقط آنده: «تنده جانم نچه كون مهمان» ديولمش بيتلر يوق. مذكور ديوان، هقدم وقتلرده قزان شهرنده طبع ايدلمش ايسه ده تامى دگلدر. ۱۹۰۴ ده برادران كريموفلر طرفندن دغى ناقص حالنده طبع ايدلمش، ۶۸ نچى بيتدن باشلاب اسماعيل حقى ديوانندن و ۸۷ نچى بيتدن نيازى، ۸۸ نچى بيتدن باشلاب «كمال امى» دن قوشلوب باصلمش و بوندن صوڭ «تنده جانم» قصيدهسى طبع اولمشدر. اوشبو كريموفلر طبعسنك مذكور ديوان، خطا اولارق قصاب زاده رضاءالدين عبدالكريم (۹۸۵ ده وفات) گه نسبت ايدلمش، درستى ايسه نجار زاده شيخ مصطفى رضاءالدين نقشبندى (۱۱۵۹ ده وفات) اثريدر.

«عبدالله معاذى» .

ويرخورال - قارغالى شهرينڭ ير خواجه سى عبدالرحيم وليدوف ۶ نچى عدد «شورا» ده «سعيد آتامانغه و برلش يرلرني بىلاب طور وچىلر وفات اولدقلىرنده يرلرى قز و خاتون وارثلرغده تقسيم ايدلنورگه تيوشلیمی؟» ديه سؤال ايتمشدر. عبد الرحيم افندى مسئلهسى بزده ده واردر، شونڭ ايچون مذكور سؤالغه بن هم اشتراك فيلهم. كوروب اوفوديقم ۸ نچى آوغوست ۱۷۴۵ نچى يىل تارىخنده يازلمش رسمى داقوه ييننده: قزانلى سوداگر سعيد عيد اوغلى خيالىن ايله سودا هنرىنى بيلوچى ايكبوز تاتارغه قارغالى شهرىنى صالوب شونڭ اطرافنك اولان يرلرني بىلاب طورغه رخصت ايدلدىكى يازلمشدر. مذكور تاتارلر ايكى يىل مدتده پودات (بيرو)

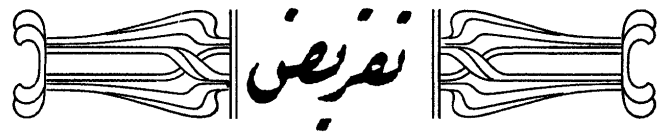
تولاودن و هر تولى حكومت خدمتلرندن آزاد ايد- لمشدر. ايكى يىل اوتكان صوڭ باشقه آدملر قىيلندن حكومت خدمتلرى و تولاولر ايله تكليف ايدلاچك اولمشلر. مذكور رسمى اوكازدن فهيلاندىگنه كوره قارغالى يرى حكومت خدمتلرى و بيرولر تولاك برابرينه ايكبوز تاتارغه مشترك ملك ايدلنوب ويرلمشدر. شونڭ ايچون خدمت هم بيرو تولاك ايله تكليف ايدلماش خاتون و قزلرنڭ بو يرده حصه لرى اولماسه كرك (?). ملك مشتركنى خصوصى ملك روشنده تصرف قىلوب طور وچىلر وفات اولد- قلرنده يرلرى تكرر مشترك ملك اولمق لازمدر. ايمدى بو مسئله حقنك بنم طرفندن ويرلهچك سؤاللر اوشبودر: (۱) مشترك تصرف ايدوب طورمق، مو- قت ملك دگلمى؟ (۲) مشترك ملكنى، شريكلر رضالغندن باشقه وارثلرگه تقسيم قىلورغه ممكنى؟ (۳) خدمت و بيرولر برابرينه مكافات قىلنمش يرلرني، بوندای اشلرده قاتوشلرى اولمقان خاتون قز صنفينه ميراث ايدوب ويرمك جائزى؟ حرمتلو عالملردن، عبدالرحيم افندى سؤالينه جواب يازدقلى وقتده بنم اوشبو سؤاللمه ده جواب و يروب اوزمقلىرىنى اوتنهم. مقصودم «قارغالى» قزلرينه ير و برلماسون دگل؛ بلكه بوڭا اوغشاش مسئلهلر اوز طرفمزدده اولوب طورادر. بزنگ طرفده بعض برامامار ايگون ساچار ايچون حاضرلنمش يرلرني برگنه ساچو قيمتنى تركه گه كرتوب شونى تقسيم قىلرلر. بو اشلرى شريعت كه موافقى دگلمى، اوزلرى بيله طورغانلردر. باشقرد عصبه لرندن شوبال سيف الدين اوغلى.

قطعه .

بوقدر آه ايله كريانم
اولمازدى ورد زبانه
آغلسون هر دم غملى چشمانم
ترك ايتدى بنى شمدى سلطانم

«واق حکایہ لہ». باشقا تللردن کوچرلوب، بالالر اوفور اچون دیہ ترتیب ایدلمش بر اثردر. مرتبی دردمند اولوب ناشری «وقت» اداره سی، حتی ده ۱۲ تیندر.

«شایر یا کہ قازاق آقندارینک باسطی جرلری». قازاق شعرلری، حکایت و مثلنری عبدالله مشتاق افندی طرفندن ترتیب ایدلمش و اورنبروغ ده «کریهوف - حسینوف» مطبعه سنک غایت گوزل روشده طبع ایدلمشدر. بهاسی ۳۵ تین.

«مفتاح الادب لفهم کلام العرب» عبدالقادر بن عبدالوارث افندی طرفندن کنڈینک عربی شعرلری و ایسکی عرب شاعرلری دیوان و قصیده لرندن هم بعض قطعہ و شعرلر انتخاب قیلنوب جمع اولنمش بر اثردر. گوزل قلم ایله یازلوب «تاشکنڈ» شهرنده «غلامیه» مطبعه سنکده تاش باصمه ایله طبع ایدلمش. طغرائی نک «لامیة العجم» نام قصیده سی تماما درج اولنمش. عرب ادبیاتی ایله مشغول ذاتلر بو اثردرن استفادہ ایدہ چکلری معلوم. حتی اوستنه یازلامشدر.

«کتب سته و مؤلفلری» حدیث و سنت علمنک معروف اولان صحیح بخاری، صحیح مسلم، سنن ابی داود، جامع ترمذی، سنن نسائی، سنن ابن ماجه، موطأ مالک اسملی کتابلرغه دائر بعض معلومات و برلوب، مؤلفلرینک ترجمه حاللری یازلمش بر رساله در. ناشری «وقت» اداره سیدر.

«تاریخ ابوالفاروق» عثمانلی تاریخی حقنده اولان بو اثر شمدی «ردوس» جزیره سنکده منفی اولان مراد افندی طرفندن ترتیب ایدلمشدر. کوز

اوکمزده اولانی آنچق برنچی جلد اولوب بتونسی اون جلد اوله چقدر. اوشبو برنچی جلدده ردوسدن، استانبولده اولان اوغلی عمر طرفینه یازلمش پک اثرلی بر مکتوبی درج اولنمشدر. انسانلر عجایب دگلمیدر که بری تورمه لرده، منفی حاللرنده کتاب تألیف ایدر، ایکنچیسسی ایسه آزاد اولدیغی حاله زارلانوب، سزلانوب عمرینی بوش کچرر نه کنڈینه ونه باشقه سینده بر منفعت کنوره آلماز.

ایعمال سی

صوگ کونلرده کرید مسئله سی بیک زورایغان و بو نک ایچون ترکیه ایله یونانستان آراسنده صوغش چغارغه نوبت یتکان ایدی.

یاوروپا حکمہ تملری کرید آطه سی اوستنک ترکیه نک و کرید مسلمانلرینک حقوقن صافلارغه اولدن وعده بیرگان بولسه لرده، کرید روملرینک آطه سی یونانستان غه قوشلغان دیب اعلان ایتولرینه، آطه ده یونان فلاغی کوتارولرینه، یونان مارقه سی یورتولرینه، محکمہ لرده یونان قرالی اسمندن حکم ایتولرینه و الک آخرنده کرید ملت مجلسنده خرسیتان دیپوتاتلر نک یونان قرالینه یمن ایتولرینه، شولای ایتمه گان مسلمان دیپوتاتلرینک یا کافلرینه بیروب ملت مجلسندن قیناب چغارولرینه مانع بولمادیلر.

اگر ترکر اوزلری غیرت گه کیلوب یونانستان اوستنه هجوم گه حاضرلنمسه لر، ترکیه نک یوناننی پران زاران کیتروب طاشلایه چقی قطعی صورتده معلوم بولمسه و ترکر یونانلرغه بویقوت باصاب اقتصادی صوغش باشلاماغان بولسه لر کریدنک یونانستان غه بتونلای قوشیلوب کیتووینه ده بو دول حامیه نک فارشو کیله چگی بیک شبه لی ایدی.

بتون دنیاغه ایشتندروب، بتون یاوروپا حکومتلرن اوز مسئلهلری ایله مشغول اینکان بر زمانده روسیه ده گئی یکریمی میلیون مسلماننک اوز جمعه کونلرنده بایرام ایتارگه تلاولرنک هیچ کهمگه ایشتندره آلهاولری، بونلرنک اوته بیرو پروتیسست لرینه چین بزلدهوی قدرده اهمیت بیرلماوی نه قدرده بر برسینه اوغشا- میدر! اش کوبلکده توگل شول. اوزیکه بیک زور حسن ظن قیلوب یور وگنه بتمی. اش قیلور ایچون حمیت، جسارت، متانت کیرهک. بونلرنی طوغدرو چی نرسه علم و معرفتدر، که مع التأسف بزنک الک محروم بولغان نرسه لرمزده اوشبولدر.

نوعه

روسیهده مکتب و اوقوچیلر - ۱۹۰۸ نچی- یل باشنده روسیهده ۱۱۳ مک ۹۲ مکتب و بونلرده ۶ میلیون ۸۴۰ مک ۷۴۹ اوقوچی بولغان. خلقینه کوره شا کردی الک کوب ولایت «آمور» در. بونده هر مک جان کشینک ۸۴،۸ ی اوقوچی. مسقوا ولایتده ۸۱ ی، چیرنامورده ۷۱ ی، ریفا ولایتک ۷۸ ی، پتر- پورغنقنده ۷۷ سی شا کرد. بتون مملکتده هر اون مک، جانغه ۲۲۱ یعنی ۲۲ پراسبتی اوقو- یاز و بلدر. روسیهده طبیه اشی - ۱۹۰۷ نچی یلک مملکتک ۱۴۲، ۷ خسته خانه و قبول بولمه لری اولوب، بونلرده ۱۷۶ مک ۱۸۳ یاتاق بار ایلی. هر ۲۰ مک ۹۰۰ کشیگه و هر ۲۶۳۴ مربع چاقرم برگه بر خسته خانه طوغری کیله در.

همتلی بالالر. اورنبورغ غوبیرناسنده ایمانقل اسمنده بر باشقردغه ۱۸۱۲ نچی یل فرانسز- مسقوا صوغشنده اولان زور خدمتلرینه مکافات ایدلنوب حکومت طرفندن ۲۰۰۰۰۰۰ دیسانته بر ویرلمش. ایمانقل بابانک بالالری شول یرنی صاتا صاتا بوکونک یالکز ۶۰۰۰۰ دیسانته که قالدرمشدر برصانوب ایچارگه شول قدر اوگرنمشلردر که آچیتقان باللری

ایندی کینه محض یونانستاننی قزغانوب، کرید خرسیتیانلرن یاقلاب دول حامیه گویا بر تدبیر ایته چک بولدی. بو تدبیره: کرید آطه سی یاننه یگیدن برر صوغش کیمه سی یبارودن و کرید روملرینه مسلمانلرنی یونان قرالینه بیمن ایتارگه تکلیفی قیلماسقه، ملت مجلسندن آنلرنی چغارماسقه قوشودن عبارتدر. اگر کرید روملری بونی طکلا- ماسه لر اول وقت کرید آطه سینه بر قدر یاوروپا عسکری ده چغاربله چق ایمش.

بو تدبیرلر بوندن الودکه اجرا ایتلوب تارل- لغان ایلی. ترکیه آلازغه: «کرید مسئله سن حل ایتمی طوروب عسکرکرنی آندن چغارماگز» دیگان ایلی. ایندی ینه دن شوکارغه قایتالر. بو ایسه مسئله نی حل ایتوتوگل، بلکه اولگیچه فالدرودر. چماسی شول بالقان یارم آله سنده تمام طنج لقی بولوب بتووی یاوروپانک سیاستنه بیگوک. موافق تیشیمی طورغاندر. آنده نیده بولسه بر اختلاف چغارلق، صوغشقه سبب بولورلق، ترکیه باشینه فتنه طوغدراقی بر یمان طامرنی همیشه آصراب کیله لر، بتونلای اوزب طاشلامیلر.

یوقسه ترکیه قولندن امانت طریقی برلن گنه آلتوب طورغان آطه نی آنک حقیقی ایسه ی بولغان بوکونگی مشروطه لی ترکیه که قایتاروب بیرسه لر ایکی یوز مک کرید روملری بر نرسه ده اشلی آلاچق توگللدر. حالبوکه ترکیه نک حقوقن صافلار غه بودول حامیه قطعی صورته اوزلری وعه بیرگانلر. ایندی ترکیه ده طاغن بررتورلی چوالولر چغار، فتنه لر قوزغالور. چونکه آنک طامرنه صو سیبوب بیک سلامت طوتوچیلر بار. شول وقت ینه دن کرید مسئله سی قوزغالور. احتمالکه اول وقت طوغریدن طوغری یونانستان فائده سینه حل ایتلور. بودرق قوتی نک هر وقت حق و عدالت که غالب کیلووی یاوروپا مدینتی نک بیوک برقصوری سانالسه اورنی باردر.

ایکی یوز مک کرید روملری طاوشلرن

ایدمکنده اولان هر تورلی یازولرنی بیغوب عربجه ترجمه لری ایله برابر ۳۲۲ ده وفات اولان عرب عالمی احمد بن وحشیه «شوق المستهام الی معرفه رموز الافلام» اسملی بر اثر تألیف ایتمشدر. صوڤک مسلمانلر اوزلرینک اشسرلکلری سببندن، استفاده ایده چک یرده بو کتابنی مستشرقلر قولینه توشمرشلر. آنلرده اوز لسانلرینه ترجمه ایلوب ایسکی یازولر و ایسکی لسانلر ایله آشنا اولورغه حتی لغت و صرف هم نحولرینی ترتیب قیلورغه موفق اولمشلردر. انگلیزچه گه بوندن ۱۲۰ ییل مقدم ترجمه ایدمشدر. مستشرقلر هیروغلیف یازولرینی اوشبو کتاب یاردمی ایله اوقورغه موفق اولمشلردر.

اوشبو اثردن بر نسغهنی تاهمق بگا نصیب اولدی. شول درجه ده ینگل و قاعده لی ترتیب ایدمشدرکه هیچ کیم یاردمندن باشقه اوشبو کتاب واسطه سیله ۴ ساعت مدتنده ایسکی کلدان یازوینی و ایسکی یونان یازوینی اوگرندم.

محمد رشدی

«الهؤید»

اداره دن:

آدریسارینی یبارمش کیمسه لرگه ۹ - ۱۰ نچی عدد «شورا» لر قابنده اولان وعده گه بناء «تل یاریشی» کتابی هر برینه پوچته ایله یبارلیدی. یولقوب آلدق لری صوڤک، خصوصی مکتوبک بیان ایدمش رجانی یرینه کتورسه لر الوغ خدمتلرندن سانالور اییدی.

محرری: رضا الدین بن فخرالدین.

ناشری: محمداکر و محمداکر رامیفار

یتمگان صوڤک اول بانلرنده اولان زور برکوللرینه شکر طولدروب چانا ترته لری ایله بوتاتمشلر و تمام شربت اولوب بتدیکندن صوڤک شونی ایچمشلر. فقط بو شربت ایسرتمادیکی ایچون بوندن رضا اولمامشلر.

وردانی. مصرده وزیرلر باشلغی بطرس پاشانی اولدروچی ابراهیم وردانی، اعدام حکمنی کوتوب تورمه ده یاندیغنده مطالعه قیلور ایچون اوشبو کتابلرینی صواب آلمشدر: قرآن شریف. تفسیر بیضاوی. اللزومیات (ابوالعلاء المعری نڤ). نهج البلاغه (حضرت علی گه منسوب). واجب. حریت سیاسیة (هر ایکیسی فرانسه حکیملرندن جول سیهون اثری). عقد النظام الاجتماعی (ژان ژاق روسسو اثری). الدستور الانگلیزی (بوتنی اثری). التاريخ العصری.

روسیه ده یر. روسیه ده یرنڤک کوبره گی خزینه وقابینیت قولنده. بونلردن فالالا کوب یریل وچی خلق کریستیانلر. دوارانلر اوزلری بیک آز بولسه لرده ۱۹۰۹ ده بونلر قولنده ۴۹ میلیون ۳۶۲ مڤک دیساتینه یر بار اییدی. روحانیلر قولنده ۳۲۹ مڤک، کوپیسلرده ۱۶ میلیون ۹۴ مڤک، میشچانلرده ۳ میلیون ۷۲۵ مڤک، باشقه صنفلرده ۲ میلیون ۶۱۲ مڤک، اجنبی تبعه لرنده ۳۳۰ مڤک، کریستیانسکی بانق قولنده ۳ میلیون ۶۷۲ مڤک دیساتینه یر بار. ۱۹۰۶ نچی یلدن ۱۹۰۹ باشنه چه اوچ یل اچنده کریستیانلر کریستیانسکی بانق آرقلی ۶ میلیون ۳۹ مڤک دیساتینه یر آغانلر. کوپیس و میشچان یری یلدن بل آرتا، دواراننکی کیمی باره در.

ایسکی یازولر - ایسکی امتلرده استعمال

«شورا» اورنبورغده اون بیش کونده بر چققان ادبی، فنی و سیاسی مجموعه در.

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЯ: НА 2-й СТР. ОБЛОЖКИ
30 КОП., НА 3 И 4 СТР.—20 К. ЗА СГРОКУ ПЕТИТА.
АДРЕСЪ: г. Оренбургъ, Редакция журн. „ШУРО“.

آبونه بندی: سنه لک ۵، آلتی آیلق ۲ روبله ۶۰ کاپک.
«وقت» برلن برگه آلوچیلرغه:
سنه لک ۹، آلتی آیلق ۴ روبله ۶۰ کاپک در.

« شرق كىتابخانىسى » نە مەصر - استانبول - ھند -
 بىروت مەتبوعاتى كىلىنىلى صورتىدە موجود در .
 مەكتەپ ۋە مەدرىسەلەر ئىچىن ھەر قەدەر ، ھەر تۈرلۈك درس
 كىتابلىرى ، كۆپلىگەن ئالغۇچىلارغا غايەت ئارزان باھا بىلەن كۈندۈزلىككە در .
 مەفصل « اسامى الكتب » بوش يىبارلور .
 زادانكەسىز نالور ئايلى يىبارلەمەس . بىر سېپار ش (زاكاز)
 نىڭ دورىدىن بىر قەدەر زادانكە يىبارلورگە تېوشىلى .
 پۈچنە مەسارفى ئالوچىدىن .

شەرق كىتابخانىسى
 ضىيالى : احمد اسحاقى
 اورنىق شەھەر ئىزدە
 مە تەئىسى ۱۹۰۶
 Адресъ: Орскъ, Оренбург. губ.
 Ахмеду Исхакову.

كىتاب سەتە ۋە مۇئەللىفى

اسمىلى رسالە ، « وقت » مەتبەئەسىدە باسۇلۇپ تەمام اولدى .
 ۴۵ تىن . نەشىرى « وقت » ادارەسى .

« وقت » مەتبەئەسىدە

ھەر تۈرلۈك كىتابلەر ، خەت ۋە اسچۇت بلانقەلەر ،
 كانۇپىرلەر ، طوى ۋە ضىيافت ئىچىن زاپىسكەلەر ،
 تېرىك ھەم ۋىزىت كارتوچكەلەر نەقىس
 ۋە گۈزەل رۈشەدە اشلىنەدر . چىتىدىن سورام .
 توچىلارغا تېز مەدەئە اشلى نوب يىبارلەدر .
 آدرس :

Оренбургъ, Редакция газ. „ВАКТЪ“

« كرىموف ، ھىسنىف ۋە شىركاسى » نىڭ كىتاب مەغازىنلىرى اورنىبورغىدە ھەم اوفادە .

ياڭى خەبەر ! اوڭغايلىق طابقانلار !

خەسسى اوپىلدە ھەم داچالردە تەرزە قارشۇسىنىك اش
 اشلاب ، اوقۇپ ، بازۇب ۋە راختەلە نوب يوقلاب
 بولىمى . اورغان بارغانلاردا نوبان قاتەفى اوپارنىڭ
 تەرزەسىدىن قاراپ كىتەر عادەتلەر دە بولا . بىزنىڭ خەلق بوندىن قوتلورغا تەرزەگە پەردە قورا . بۇ پەردە نىڭ ناچارى بىك كىلىشىز
 بولا . اوپنىڭ ھەم داچانگ مانورلغىن بىرەر . آنىڭ اوستىنە كىشى تەرزەدىن قاراۋدىن ھەم اسسىلىكىدىن دە قوتولۇپ بولىمى . پەردەلەرنىڭ
 ياخشىلار بىك قىمتكە توشە . مەنە ھاضر بۇ كۈندە آكار چارە تابدىلەر . بىك مانور ، اوزى بىك يوقا ۋە نەقىس
 غوتەپىر چۆي كاغىدلار باساب چىقاردىلەر . ھاضر ھەركەم تەرزەسىنە شۇبى ياشىدەر . طشدىن ھىچ بىر نەرسە كورنمى ، باقتىلىق
 بىك شەب . قوياش قىزۇۋى اۋنمى . كىرەك ۋە تەندە بىك تېز قويا . راملىرى بويامى . بىھاسى آرزان بىر آرشىنى ۳۵ تىندىن
 باشلاب پۈچنە بىرلەن بىھەرلە . چىن ياخشىسى اورنىبورغىدە كرىموف ھىسنىف مەغازىندە كە ساتىلا .

روسچە درس كىتابلىرى : جغرافىيە ، جىر ، ھندسە ، ھكىمت ، تارىخ ، تەبىئىي ، كىمىيا ، فىزىكە ، صرف ، نەجو ، علم الانساب ،
 تشرىخ ، علم الحىوانات ، علم الارض ۋە علم النبات فىلەندىن تۈرلۈك مەدرىس ۋە ناشرلىرىكى ، رەسەم ئايلى باسماق ۋە مېنىستوستول
 طرفىدىن تەدبىق ايتلىگانلار . كاغىد ، قارا ، قەلم ، كىتەپكەچ ، دفتەرلەر ، كانۇپىرلەر ، ۋىزىت ۋە تېرىك كارتوچكەلەر ، دعوت
 نامەلەر ، لىنىكەلەر ، اسچۇتلەر ، آلبوملەر ، آچق خەتلەر ، مەنظرەلەر ، پاكەتلەر ، پارفىللەر ، كەپلەر ، ۋە قارا باقى طورغان پراشوكلار ،
 كىمىكۈر ۋە كىمىكەلەر ، رسالەق قوراللىرى ، يەكەلەر . پامەتنى كىمىكە ۋە پورتمانلار . اوشۇ نوباندىكى آدرس ئايلى بىر آرز
 زادانكە يىبارگاچە ، بىرەر كىچىكتە مەنەچە ھەر كەمگە اوخشارق ايتۇپ سايلاب بىھەرلە . كۆڭلىگە اوخشامەسە اكر بوزلىغان
 ۋە طواوشالغان بولسا آلماشدۇرۇپ بىھەرلەر .

الدركز ! مەتبەئە اشلىرىنە زاكاز قىلۇپ ايتلە . اشلى ۋە نەقىس ، ياخشى ، بىھەر آرزان !
 Оренбургъ, Т-ву Каримовъ, Хусайновъ и К-о .
 بىھەر آرزان .

«وقت» اداره خانە سېنىڭ اوز مطبوعە سىندە نەپىس روشدە اعلا كاغدگە باصلوب چققان توبانده گى اثرلر اداره دە هم مشهور كىتابچىلر دە ساتلمقده در. اداره دن يوزلب آلوچىلرغە مخصوص اسكيدە قىلنور. آدرس: «ВАКТЪ» редакция газ. Оренбургъ.

درس كىتابلىرى:

«تل يارىشى»

صاف توركى تلى ايله يازمق طوغر وسندە ۷۰ دن آرتق آدم، اوزلر نىڭ قىلمىرىنى كوتاروب مطبوعات مېتازىنە چىقىقارى و حسابسىز خىلقلر كوزلرى اوڭندە يارشىقلىرى، ترك قويمى آراسندە بوكون گە قىرايشتولدىكى يوق ايدى. بوش بىرىچى مرتبە روسىە تركلىرى آراسندە اولدى. ايشتە «تل يارىشى» جموعەسى اوشبو يارىشنى كوسترمىكىن عبارتدر. تل يارىشى حقندە يازمىش مقاله لر آراسندە، خىالى و فرضى، حقيقى و جدى مقاله لر اولدىغى كىبى اجتماعى و اقتصادى، هجوى و لطائف، نثر و نظم لردە موجوددر. اوشبونىڭ اىچون بو اثرنى اوزو چىلار دە تورلى حسيات قوزغالاچغندە، علم و هنرگە رغبت، اوز قومىزگە محبت او ياناچغندە شېهە يوق. هر كىم اوقوسون و هر كىمنىڭ شورلك و اشكافندە بر دانەسى اولوب طورسون اىچون ۱۹۵ يىتدىن عبارت اولان بو مجوعەنىڭ حقى اوزىنىڭ توشكان پھاسىنە نسبت ايله ارزان قويلوب آنچق ۷۵ تىن تعيين يىلمىشدر. بوچتە ايله ۸۵ تىن.

«رحمت الهية»

بو اثر، محترم موسى افندى طرفىدىن قوزغاتىلمىش «رحمت الهية» مسئلهسى حقندە محقق و محدث ابن القيم الجوزىيە حضرتلرنىڭ «حادي الارواح» نام يىوك اثرىنە ولان بر فضلىنىڭ ترجمەسىندىن عبارتدر. بونى اوقومىش كىمىسە لر «رحمت الهية» حقندە ابن القيم الجوزىيەنىڭ فكري و اسلام دنىياسىنىڭ بوڭا نظرى نە روشدە اولدىغىنى بر فسر آڭلارلر. اىككىچى مرتبە باصلدى. مرتبى رضا الدين بن فخرالدين، حقى ۱۰ تىن، بوچتە ايله ۱۲ تىن.

«ترويسكى علماسى و اصول

جديدة»

اصول جديدة ايله بالار اوقوتق شرعا و عقلا درست ايدىكى حقندە، شىخ زىن الله نقشبندى حضرتلىرى هم برابر اولدىغى حالده ترويسكى علماسىنىڭ اعلام نامە و عموى نصيحتلرنىن عبارت بر اثردر. اىككىچى مرتبە باصلدى. حقى ۵.

«محمد عليه السلام»

معتبر اصللردن آلتوب يازمىش بو اثر مكنب بالالىرى اىچون درس ايتوب اوقوتورغە موافقتدر. محمد صلى الله عليه وسلم حضرتلرنىڭ حياتى، نبوتى، يىوك حادثە لر و انسابى بيان قىلنمىشدر. مرتبى رضا الدين بن فخرالدين، حقى ۲۰ تىن، بوچتە ايله ۲۴ تىن.

«تارىخ اسلام»

ابتدائى و رشدى مكنبلردە اوقوتق اىچون آچىق تركى تىلدە يازمىش بو اثر، اىككىچى مرتبە باصلوب چىقىدى. مرتبى استانبولده مكنب سلطانى ماذونلردىن عثمان افندى جليل، حقى ۱۸ تىن، بوچتە ايله ۲۲ تىن.

«جغرافىيە عمرانى»

غىمنازىيە و رىئالى مكنبلردە، درس ايتوب اوقوتولا طورغان درست كىتابلردىن آلتوب ترتيب ايدىلمىش بو اثرنىڭ تلى آچىق، افادەسى يىنگل شونىڭ اىچون مكنبلردە درس قىلوب اوقوتورغە مناسبدر. اوز تىلمزدە بوكون گە قىر بوڭك درجەسىندە گوزل و فائىدەلى جغرافىا كورلىمىدر ايدى. هر بر معلم اوزى اوقوب چىقىدىغىنىن صوڭك شاگردلر يىنە بوڭك ايله جغرافىا اوقوتە آلور. مرتبلىرى فاتح كرىموف ايله نورالدين آغەيفىدر، حقى ۳۰ تىن، بوچتە ايله ۳۶ تىن.

«بالالار اچون واق حكايەلر»

باشقە تىللردن كورچىلوب ترتيب ايتلىگان بر اثردر. مرتبى دردمند، حقى ۱۲ تىن، بوچتە ايله ۱۶ تىن.

مطالعه كىتابلىرى:

«باصلماغان شعرلر»

اونوز قىر ذاتلرنىڭ شعرلردىن نمونه لر جىلوب باصلمىش شعر جموعەسىدر. حقى ۲۰ تىن، بوچتە ايله ۲۴ تىن.